

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgave

BLU-BACH15

Predefinert informasjon

Startdato:	16-12-2019 09:00	Termin:	2019 HØST
Sluttdato:	03-01-2020 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave		
SIS-kode:	203 BLU-BACH15 1 BOPPG 2019 HØST stord		
Intern sensor:	Randi Elisabeth Nordlie		

Deltaker

Navn:	Ida Sørhaug Eriksen
Kandidatnr.:	241
HVL-id:	239891@hvl.no

Informasjon fra deltaker

Tittel *:	Emosjonell utvikling ved omsorgssvikt		
Antall ord *:	13568		
Navn på veileder *:	Randi Elisabeth Nordlie		
Egenerklæring *:	Ja	Jeg bekrefter at jeg har registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *:	Ja

Gruppe

Gruppenavn:	254, 210 & 241
Gruppenummer:	16
Andre medlemmer i gruppen:	Kamilla Hønsi, Camilla Zevenbergen

Jeg godkjenner avtalen om publisering av bacheloroppgaven min *

Ja

Er bacheloroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

BACHELOROPPGAVE

Emosjonell utvikling ved omsorgssvikt

Emotional development due to neglect of care

Kamilla Hønsi, Camilla Zevenbergen og Ida Sørhaug Eriksen

BLU-BACH15 Bacheloroppgave

Høgskulen på Vestlandet, Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett (FLKI),
Barnehagelærerutdanningen

Veileder: Randi Elisabeth Nordlie

Innleveringsdato: 03.01.2020

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Emosjonell utvikling ved omsorgssvikt

Bacheloroppgave høsten 2019

Emne: BLU3 - BACH15

Av Camilla Zevenbergen, Kamilla Hønsi og Ida Sørhaug
Eriksen

Children. [Photography]. Retrieved from Encyclopædia Britannica ImageQuest.

https://quest.eb.com/search/158_2440933/1/158_2440933/cite

“Hvordan kan barnehagen ivareta det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt?”

Forord

Temaet vårt for denne bacheloroppgaven er omsorgssvikt, og vi har valgt å fokusere på det emosjonelle aspektet med tanke på barns emosjonelle utvikling. Vi synes at omsorgssvikt er et viktig og interessant tema som vi har fått en del kunnskap om gjennom arbeidsprosessen med bacheloroppgaven. Dette er kunnskap som er nyttig, og som vi kan få bruk for i vårt fremtidige arbeid som enten barnehagelærer eller pedagogisk leder i barnehagen. På bakgrunn av at omsorgssvikt er et viktig tema bør det vies stort fokus på dette i barnehagen for å sørge for at alle barn kan få en god barndom.

I arbeidet med denne bacheloren har vi fått god hjelp fra vår veileder Randi Elisabeth Nordlie. Vi ønsker å takke henne for at vi har fått god veiledning og støtte som har bidratt til at vi har klart å besvare vår problemstilling. I tillegg ønsker vi å takke våre informanter som har stilt opp til intervju, og som dermed har vært til hjelp for oss i arbeidet med bacheloroppgaven.

Høgskulen på Vestlandet, Stord

Januar 2020

Ida Sørhaug Eriksen, Kamilla Hønsi og Camilla Zevenbergen

Sammendrag

I vår bacheloroppgave har målet vært å undersøke hvordan barnehagen arbeider med å ivareta det emosjonelle aspektet hos barn som er utsatt for omsorgssvikt. Hensikten vår har vært å få kunnskap om hvordan vi som fremtidige barnehagelærere kan forstå og ivareta barns emosjonelle utvikling dersom barn utsettes for omsorgssvikt. På bakgrunn av dette har vi derfor valgt følgende problemstilling “Hvordan kan barnehagen ivareta det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt?”

For å finne ut av dette har vi valgt å benytte den kvalitative forskningsmetoden, der vi har brukt strukturert intervju for å samle empiri. Vi har intervjuet tre pedagogiske ledere som har erfaring med omsorgssvikt i sin karriere som pedagogisk leder i barnehagen. Konklusjonen fra vår undersøkelse viser at for å kunne ivareta barnets emosjonelle aspekt, er det mest hensiktsmessig å være tilgjengelig for barnet, støtte barnet og styrke tilknytningen til barnet.

Abstract

Our goal in this bachelor thesis has been to examine how the kindergarden works on preserve the emotional aspect of children who has been exposed for child abuse. Our purpose has been to get knowledge about how we as future kindergartenteachers can understand and preserve children's emotional development when children are exposed for child abuse. Based on these facts, we have chosen the topic question “How can the kindergarten preserve the emotional aspect when a child has been neglected?”

To figure this out we have chosen to use the qualitative research method, where we have used structured interview to gather empirical data. We have interviewed three educational leaders which has experience with child abuse during their careers as a educational leader in kindergarten. The conclusion from our study shows that in order to take care of the child's emotional aspect, it is most appropriate to be available to the child, support the child and strengthen the connection with the child.

Innholdsfortegnelse:

FORORD	3
SAMMENDRAG	4
ABSTRACT	4
1. INNLEDNING	7
1.1 PROBLEMSTILLING	7
1.2 OPPGAVENS OPPBYGNING.....	8
2. KUNNSKAPSGRUNNLAG	9
2.1 TIDLIGERE FORSKNING	9
2.2 TEORETISK GRUNNLAG OG STYRINGSdokumenter	10
2.2.1 <i>Hva er omsorg og tilknytning?</i>	10
2.3 HVA ER OMSORGSSVIKT?.....	12
2.3.1 <i>Vanskjøtsel</i>	12
2.3.2 <i>Psykiske overgrep</i>	13
2.3.3 <i>Fysiske overgrep</i>	13
2.3.4 <i>Seksuelle overgrep</i>	14
2.4 HVORDAN FOREGÅR BARNES EMOSJONELLE UTVIKLING?.....	14
2.4.1 <i>Emosjonelle reaksjoner hos barn</i>	16
2.5 HVA ER BARNEHAGENS ANSVAR VED OMSORGSSVIKT?	19
3. METODE	20
3.1 KVALITATIV METODE	20
3.2 INTERVJU	21
3.3 UTVALG.....	22
3.4 GJENNOMFØRING AV FORSKNINGSINTERVJU	23
3.5 TRANSKRIBERING OG ANALYSE	24
3.6 ETISKE RETNINGSLINJER.....	24
3.7 VALIDITET OG RELIABILITET	25
4. PRESENTASJON AV FUNN	26
4.1 HVORDAN BARNEHAGELÆRERNE JOBBER MED BARN I OMSORGSSVIKTSITUASJONER	26

4.2 HVORDAN BARNEHAGELÆRERNE JOBBER MED BARNES PSYKISKE HELSE I OMSORGSSVIKTSITUASJONER	29
4.2.1 <i>Hvordan ivaretar barnehagen barnets psykiske helse</i>	29
4.2.2 <i>Hvordan arbeider barnehagen med enkeltbarnet i barnehagen</i>	30
4.3 HVILKE ENDRINGER OPPLEVER BARNEHAGELÆRERNE I FORBINDELSE MED OMSORGSSVIKT	32
4.3.1 <i>Endringer hos barn</i>	32
4.3.2 <i>Endringer hos personalet</i>	34
5. DRØFTING	34
5.1 HVORDAN FORSTÅR BARNEHAGELÆRERE OMSORGSSVIKT?	35
5.1.1 <i>Hvordan arbeider barnehagen med barn som har vært utsatt for omsorgssvikt</i>	35
5.1.2 <i>Hvordan arbeider barnehagen med barnets psykiske helse</i>	37
5.1.3 <i>Hvilke endringer opplever barnehagelærere hos barn i forbindelse med omsorgssvikt</i>	38
5.2 HVORDAN KAN DET EMOSJONELLE ASPEKTET IVARETAS?	40
6. KONKLUSJON	43
7. LITTERATURLISTE.....	44
8. VEDLEGG	48
VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE	48
VEDLEGG 2: INFORMASJONSSKRIV ANGÅENDE INTERVJU I BARNEHAGEN	49
VEDLEGG 3: GODKJENNELSE AV BILDE (TRYGGHETSSIRKELEN)	51

1. Innledning

Temaet i bacheloroppgaven vår er emosjonell utvikling hos barn som opplever omsorgssvikt. Emosjonell utvikling innebærer både utvikling av emosjoner, emosjonell forståelse og emosjonell regulering (Kårstad, 2017). I tillegg er trygghet grunnleggende for at barn skal kunne utvikle seg optimalt. Barn trenger å føle at de har noen primærpersoner som kan trøste og hjelpe dem. Barn som ikke opplever slik trygghet vil kunne få utfordringer i fremtiden (Killen, 2012, s. 42).

Vi har valgt å skrive om dette temaet på bakgrunn av blant annet *Rammeplan for barnehagen* (2017, s. 11). Barnehagen er forpliktet til å bruke rammeplanen i sitt arbeid i barnehagen. I den står det blant annet at «barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen og barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd (...)». I denne oppgaven ønsker vi å få informasjon om hvordan den emosjonelle utviklingen hos barn påvirkes av omsorgssvikt og hvordan barnehagen ivaretar barns emosjonelle aspekt, spesielt med tanke på deres emosjonelle utvikling. På bakgrunn av dette vil vi fokusere på barns reaksjoner, følelser og opplevelser knyttet til alle typer omsorgssvikt. Ofte kan barn bli utsatt for flere former for omsorgssvikt samtidig (Killén 2012, s. 58).

1.1 Problemstilling

Vi har valgt problemstillingen “Hvordan kan barnehagen ivareta det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt?” Bakgrunnen for at vi har valgt denne problemstillingen er at vi ønsker et større kunnskapsgrunnlag om barns emosjonelle utvikling i forhold til omsorgssvikt. Vi ønsker å være forberedt på å håndtere slike situasjoner som fremtidige barnehagelærere, og derfor trenger vi et bredt kunnskapsgrunnlag som gjør oss rustet til å ivareta barn som har opplevd omsorgssvikt i tråd med vårt samfunnsmandat. I tillegg vil vi sørge for at barna blir ivaretatt på en god og støttende måte og får oppleve mestring, livsglede og følelse av egenverd i sin barnehagehverdag.

Vi finner temaet særlig relevant da det ifølge Folkehelseinstituttet (2019) viser at ett av fem barn blir utsatt for fysisk vold. Disse tallene er svært oppsiktsvekkende, og gjør at vi har lyst

til å lære mest mulig om hvordan vi som fremtidige barnehagelærere kan tilrettelegge for å arbeide med, og ha fokus på barnets emosjonelle utvikling ved omsorgssvikt. Ved å benytte et tankeeksperiment vil statistikken fra Folkehelseinstituttet (2019) tilsi at det vil være fire barn i en barnegruppe i barnehagen på 20 barn som opplever fysisk vold, og ett barn som opplever alvorlig omsorgssvikt. I Norge går 91,8 prosent av alle barn i barnehage (Statistisk sentralbyrå, 2019). I følge Edward Keilman (2017) stod barnehagen i 2015 for kun 19 prosent av alle meldingene som ble meldt inn til barnevernet i aldersgruppen 3 til 5 år. Det er viktig å arbeide med det emosjonelle aspektet for at sørge for at barnet utvikler seg i tråd med den emosjonelle utviklingen.

1.2 Oppgavens oppbygning

Kapittel 1: Innledning, problemstilling og begrepsavklaringer: I denne delen av oppgaven har vi presentert bakgrunnen til hvorfor vi har valgt dette fokuset og temaet. Vi har også presentert problemstillingen og forklart våre begrepsavklaringer.

Kapittel 2: Teorigrunnlag: Her har vi valgt å først presentere tidligere forskning etterfulgt av styringsdokumenter. Deretter har vi tatt for oss fire typer omsorgssvikt. Til slutt skriver vi om barns emosjonelle utvikling, emosjonelle reaksjoner og tiltak i barnehagen.

Kapittel 3: Metode: I metodekapittelet vil vi presentere metoden vi har brukt, som er den kvalitative metoden. Videre vil vi se på forskningsintervju som en metode for å samle empiri, samt feilkilder og pålitelighet av datainnsamling og til slutt gjennomføring av forskningsintervjuene.

Kapittel 4: Presentasjon av data: Våre funn i intervjuene vil bli presentert, der vi har fokusert på hvordan barnehagelærere kan ivareta det emosjonelle aspektet hos barn når det er utsatt for omsorgssvikt.

Kapittel 5: Drøfting og resultat av funn og teori: Vi tar for oss to hovedspørsmål som vil bli drøftet ut i fra våre funn og relevant teori.

Kapittel 6: Konklusjon og avslutning: Her vil vi presentere konklusjonen, og oppsummere våre funn knyttet til problemstillingen.

2. Kunnskapsgrunnlag

I denne delen vil vi presentere det kunnskapsgrunnlaget vi har valgt å knytte til problemstillingen om hvordan barnehagen kan ivareta det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt. Først vil vi presentere tidligere forskning som er gjort på området, deretter ser vi problemstillingen i lys av styringsdokumenter og til slutt presenteres undersøkelsens teorigrunnlag.

2.1 Tidligere forskning

Vi har søkt i digitale databaser som idunn, google scholar, og oria. Sentrale søkeord har vært omsorgssvikt, emosjoner, emosjonelle aspekter, emosjonell utvikling og emosjonell forståelse. Resultatet viste at det finnes lite forskning når det kommer til barns emosjonelle aspekt ved omsorgssvikt. Vi har likevel funnet to relevante norske forskningsartikler som er knyttet til problemstillingens tema.

Silja Berg Kårstad (2016) har i sin doktorgrad sett på små barns forståelse av følelser, og betydningen av foreldre og barns faktorer, sosioøkonomisk status og kultur. Evnen til å forstå andres og egne følelser henger sammen med psykisk helse, samt evnen til å etablere og opprettholde vennskap. Det ble gjort tre forskjellige studier i doktorgraden, der studie to er mest relevant i forhold til vår problemstilling knyttet til den emosjonelle utviklingen. Studie to undersøkte hva som påvirker utviklingen av barns emosjonelle forståelse fra barn er 4 til 6 år. Videre ble det sett på betydningen av hvordan foreldrene vurderer barnets emosjonelle forståelse, betydningen samspillet mellom foreldre og barnet og barnets sosiale kompetanse. Resultatet av denne studien viste at utviklingen av emosjonell forståelse av barn fra 4 til 6 år vil påvirkes av foreldrenes evne til å vurdere sitt barns forståelse av følelser. Det ble også funnet at sosialt kompetente barn har en større emosjonell forståelse enn barn som er mindre sosialt kompetente (Kårstad, 2016, s. 3-4).

Anne-Lene Wathne Andersen og Britt Mari Hytjan (2007) skriver i masteroppgaven sin om temaet “når omsorgen svikter”. De har undersøkt hvorfor noen barn klarer seg bedre enn andre når omsorgen svikter. Andersen og Hytjan har drøftet teori om omsorgssvikt og resiliens, og på bakgrunn av dette kommet frem til noen hovedkonklusjoner. Deres første

konklusjon er at barns oppvekstvilkår ofte trues av primærpersonenes avvisning, manglende omsorgsevne, erkjennelse og respekt for barnet. Det kan handle om at foreldrene har manglende evne til å se det positive i barnet sitt, engasjere seg og prioritere barnets behov overfor seg selv. Omsorgssvikt utgjør en risiko for barnet og på tross av dette vil det være individuelle forskjeller på hvordan barn håndterer det (Andersen & Hytjan, 2007).

Andersen og Hytjan (2007) sin andre konklusjon er at barn får positive og beskyttende erfaringer gjennom oppveksten, men når de negative erfaringene blir i overkant større enn de positive, kan det oppstå negative konsekvenser. Egenskapene til primærpersonene rundt barn påvirker hvordan de utvikler seg, og barn påvirker også sine egne utviklingsmiljøer. Konteksten rundt barnet er med på å påvirke utviklingen, og derfor vil det være individuelle forskjeller i utviklingen.

2.2 Teoretisk grunnlag og styringsdokumenter

Barnehagen er lovpålagt til å følge Rammeplan for barnehagen (Barnehageloven, 2005, § 2). I vår oppgave ønsker vi å trekke frem enkelte elementer i Rammeplan for barnehagen som er knyttet til barnehagens oppgaver når et barn er utsatt for omsorgssvikt. Ifølge Rammeplan for barnehagen (2017) skal barnehagen ivareta barnets behov for omsorg.

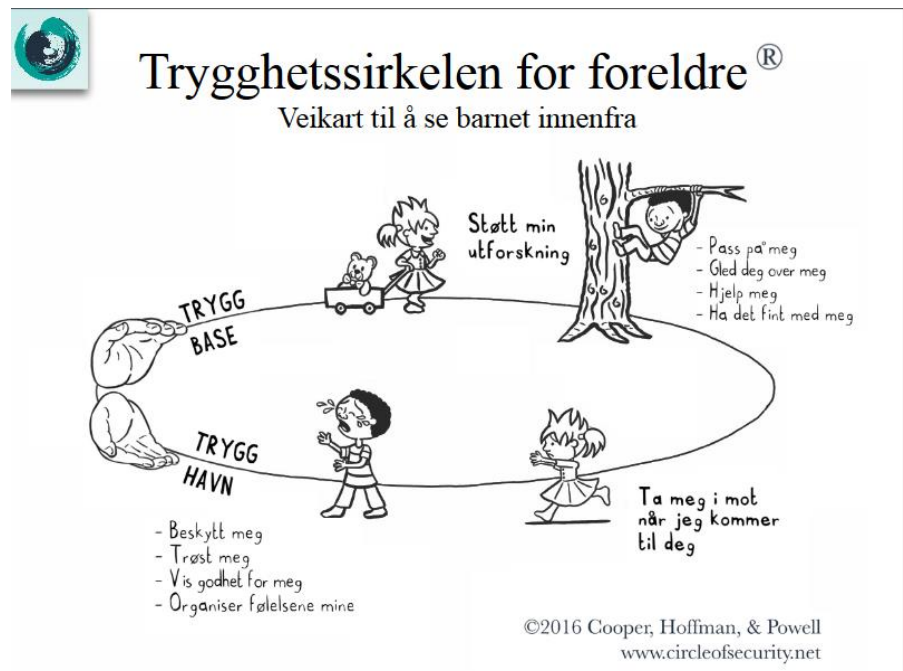
2.2.1 Hva er omsorg og tilknytning?

Omsorg er et grunnleggende behov som barn trenger for å føle seg trygge og for at de skal trives. I tillegg er omsorg en forutsetning for at barnet kan utvikle empati og nestekjærighet for andre. Barnehagen må arbeide slik at barnet kan utvikle tillit til seg selv og andre. Alle barn har rett til å bli sett, forstått, respektert og få hjelp og støtte (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19).

Tilknytning er utviklingen av sterke følelsesmessige bånd som oppstår mellom barn og primærpersonene (Smith & Ulvund, 1999). Tilknytning er sentralt for at barnet skal kunne utvikle seg optimalt på alle områder. Barnets atferd er et tegn på tilknytningsatferd. Det vil si

en balanse mellom å utforske verden og det å være nær primærpersonen (Askland & Sataøen, 2013, s. 62).

Vi lagt inn et illustrert bilde av trygghetssirkelen som er utarbeidet av Cooper, Hoffman & Powell (2016). Sirkelen går ut på at trygg tilknytning gir barnet frihet til å utforske, og at primærpersonene gir støtte og omsorg når barnet har behov for det. Dersom barnet er avhengig av primærpersonen vil dette bety at tilknytningen er utrygg.

Figur 1. “Trygghetssirkelen for foreldre- veikart til å se barnet innenfra”, 2016, av Cooper, Hoffman, & Powell

<https://stiftelsencrux.no/media/solstrand/tilknytning-og-helse-ida-b.pdf>

Det er primært tre faktorer som er viktige for at en skal kunne utvikle tilknytning til andre mennesker. Disse tre faktorene er sensitiviteten som primærpersonene viser overfor barnets emosjonell uttrykk, barnets temperament og primærpersonenes barndomserfaringer (Askland & Sataøen, 2013, s. 62-63). Trygghetssirkelen går også ut på det John Bowlby (1958) kaller trygg base og det Donald W. Winnicott (1960) kaller holdende miljø. Dette er begreper som henviser til et miljø der de voksne er i stand til å se barnet, og ha barnet i tankene og bevisstheten, slik at barnet blir førsteprioritet for foreldrenes handlinger og holdninger (Askland & Sataøen, 2013, s. 59).

2.3 Hva er omsorgssvikt?

Omsorgssvikt handler om at en eller flere primærpersoner skader eller forsømmer barnet så alvorlig at barnets helse og utvikling kan påvirkes i negativ forstand (Bufdir, 2018). Ifølge Folkehelseinstituttet (2019) blir ett av fem barn utsatt for fysisk vold. Så mange som ett av 20 barn opplever alvorlig omsorgssvikt. Omsorgssvikt kan deles inn i fire underkategorier. Dette er vanskjøtsel, fysiske overgrep, psykiske overgrep og seksuelle overgrep (Killén, 2012, s. 57). Alle disse formene for omsorgssvikt kan påvirke hverandre og i mange tilfeller henge sammen. Barns opplevelser, følelser og reaksjoner av omsorgssvikt vil variere. Barn kan også reagere individuelt på forskjellige måter når det gjelder samme type omsorgssvikt (Killén, 2012, s. 58). På bakgrunn av dette vil vi fokusere generelt på reaksjoner, følelser og barns opplevelser knyttet til alle typer omsorgssvikt. Under vil vi presentere de fire ulike underkategoriene av omsorgssvikt.

2.3.1 Vanskjøtsel

Vanskjøtsel kan deles i følelsesmessig vanskjøtsel og materiell vanskjøtsel (Killén, 2012, s. 61). På den ene siden kan barn bli utsatt for materiell vanskjøtsel når behovet for det materielle som klær, næring, hygiene og det sosiale ikke er tilstrekkelig. På den andre siden kan barn oppleve at de får overdreven tilfredsstillende av de materielle, ernæringsmessige eller sosiale behov som kan føre til alvorlige konsekvenser. Følelsesmessig vanskjøtsel vil si at et barn ikke får dekket det emosjonelle fra foreldrene. Kari Killén (2012, s. 61-62) peker på at slike emosjonelle behov hos barn kan handle om tilknytning, omsorg, bekreftelse, reaksjon og handling som ikke blir møtt av foreldre. En kan også oppdage omsorgssvikt i form av ytre tegn både gjennom fysisk og følelsesmessig vanskjøtsel som en kan "se og lukte". Killén (2012, s. 61-62) hevder at ytre tegn på vanskjøtsel kan være at barnet gjerne har skitne og slitte klær på seg, og at barnet kan lukte vondt fordi det ikke har fått vasket seg. Ytre tegn kan også være at barnet ikke legger på seg, men går heller ned i vekt. Manglende dekning av emosjonelle behov hos barn kan være at barnet gråter fordi det trenger trøst og nærhet, men blir ignorert eller overhørt (Killén, 2012, s. 61-62). Konsekvenser av følelsesmessig og fysisk vanskjøtsel kan være dårlig kontaktevne og forsinket språkutvikling på bakgrunn av understimulering og manglende respondering. I tillegg kan motoriske ferdigheter forsinkes og

hindres på bakgrunn av foreldre som ikke responderer på barnets signaler (Killén, 2012, s. 61-62).

2.3.2 Psykiske overgrep

I følge Inge Nordhaug (2018, s. 29) er psykisk vold når en primærperson styrer over en annen, blant annet med trusler, latterliggjøring, undertrykkelse, utagerende sjalusi og ved å kontrollere andres følelser. Killén (2012, s. 69) definerer psykisk omsorgssvikt som en vedvarende holdning eller handling hos en primærperson som hindrer barnets utvikling av et positivt selvbilde. Dette fører til at barnet ofte opplever bekymringer og frykt. Tegn på påført psykisk smerte og skade kan utvikle seg, og bli synlig for omgivelsene. Dette er en form for omsorgssvikt som kan være vanskelig å oppdage, og som kan ha størst konsekvenser. Tegn på psykisk overgrep er angst, uro, fryktsomhet, tilbaketrukkethet, utviklingsvansker, atferdsendring eller lav selvfølelse (Helsebiblioteket, 2015). Vi kan dele barna som er utsatt for psykiske overgrep inn i ulike grupper: Barn som oppfattes annerledes enn de er, barn som lever med foreldre i voldelig samlivssituasjoner, rusmiddelproblemer, psykiske lidelser, ubearbeidede separasjons- og skilsmisseprosesser. Konsekvenser av dette kan i senere tid føre til at barnet får psykiske utfordringer, og at barnet kan få et dårlig selvbilde (Killén, 2012, s. 69-70).

2.3.3 Fysiske overgrep

Fysiske overgrep handler om at barn skades enten gjennom handlinger eller ved manglende omsorg (Killén, 2012, s. 65). Et av de synlige tegnene ved denne formen for omsorgssvikt er blåmerker. Det kan være vanskelig å si om barnet har blitt påført blåmerkene eller om barnet har fått blåmerkene gjennom lek og bevegelse. Det vil derfor være viktig å tenke over plasseringen av blåmerkene, barnets alder og barnets egen forklaring på hvordan blåmerkene har oppstått. Brannsår er også noe som kan forekomme, blant annet gjennom sigarettmerker. Barn kan utsettes for benbrudd, whiplash, hodeskader, filleristing som følge av slik omsorgssvikt. Det sies at en tredjedel av barn som utsettes for fysiske overgrep dør, og en tredjedel får hjerneskader som er varige og alvorlige (Killén, 2012, s. 65). Barnets opplevelse

av disse handlingene vil variere, men ofte vil barn oppleve angst, smerte, hjelpeløshet og fortvilelse.

2.3.4 Seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep handler om at barn blir utsatt for seksuelle handlinger (Nordhaug, 2018, s. 29). Ofte blir seksuelle overgrep sammenlignet med seksuell vold. I følge Nordhaug (2018) er seksuell vold forklart som seksuell trakassering, barn som blir presset eller tvunget til seksuelle handlinger, voldtekt eller seksualisert tortur. Det kan være vanskelig å avdekke seksuelle overgrep hos barn. Tegn en kan observere varierer i forhold til barnets alder. Hos de yngste barna kan en observere at de formidler seksuelle erfaringer via lek, tegning og direkte utsagn. De kan uttrykke seksualisert atferd, former for pseudomodene seksualisert oppmerksomhetssøkende atferd og barna kan ha forstyrret søvn. Hos de større barna kan en observere at de trekker seg vekk fra jevnaldrende barn, isolerer seg og har vansker med å konsentrere seg (Killén, 2012, s. 101-102). Konsekvenser av seksuelle overgrep kan være både fysisk og psykisk. Det er de fysiske skadene som kan være lettest å avdekke fordi de er synlige. Fysiske konsekvenser kan for eksempel være utvidelse av kjønnsorgan eller endetarm, skade på bryst og lår, og det kan også føre til kjønns sykdommer. Seksuelle overgrep kan også forstås som psykisk vold for barn. Barnet kan i tidlig alder bli tillagt skyld, ansvar og føle skam, og barnet kan deretter utvikle traumer av slike hendelser (Killén, 2012, s. 81-82).

2.4 Hvordan foregår barns emosjonelle utvikling?

Det emosjonelle aspektet handler om barnets emosjonelle utvikling. Emosjonell utvikling innebærer utvikling av emosjoner, emosjonell forståelse og emosjonell regulering (Kårstad, 2017). Emosjoner, også kalt følelser, er et begrep som mange har prøvd å definere. En av de nyere definisjonene på emosjoner sitert i Karl Jacobsen og Birgit Svendsen (2010, s. 29) forklarer at emosjoner har med overlevelse å gjøre, men at de også er viktige for å gjøre oss tydelige og bli forstått i sosiale sammenhenger. Kroppslige emosjoner kan påvirke kognisjonen, og kognisjonen kan påvirke det kroppslige. Både oppmerksomhet og

emosjonsregulering er grunnfenomener for barnets utvikling. I tillegg er følelser viktige for å skape relasjon og kontakt med andre, fordi emosjoner og kognitive funksjoner er bestemmende for tenkning, følelser og atferd (Jacobsen, 2010, s. 25). L. Alan Sroufe (1996) beskriver en utviklingsmodell av følelser og regulering av følelser der utvikling tar utgangspunkt i barns tidligere erfaringer. I løpet av første leveår opplever barnet følelser som frykt, sinne og tristhet, og i andre leveår begynner barnet å utvikle mer bevisste følelser som skam (Kårstad, 2016, s. 21-22).

Regulering av følelser har en nær sammenheng med tilknytningsprosessen. Når barnet har trygg tilknytning til sine primærpersoner bidrar det til å utvikle evnen til å regulere følelser. Barn som har trygg tilknytning utvikler god evne til å regulere følelsene sine, og dermed har disse barna god mentaliseringsevne som handler om å forstå seg selv og andre (Skårderud & Sommerfeldt, 2008). Dersom barnet har utrygg tilknytning til primærpersonene vil barnet ha vansker med å regulere sine følelser. Barnet vil dermed enten dempe følelsene eller mangle evnen til å regulere følelsene (Killén, 2012, s. 35). Følelser er ofte delt inn i grunnleggende følelser som frykt, sinne og tristhet, og sosiale følelser som skam, skyld og forlegenhet. Barns emosjonelle utvikling skjer i samhandling med den nevralt, kognitive og atferdsmessige utviklingen, samt sosiale og kulturelle påvirkninger. Det finnes forskjellige emosjonelle utviklingsteorier som beskriver hvordan følelser påvirkes i disse prosessene (Bridges, 1932; Campos, Campos, & Barrett, 1989; Izard, Huebner, Risser, McGinnes, & Dougherty, 1980; Sroufe, 1996) sitert i Kårstad (2016, s. 21).

Å regulere en emosjon betyr at kraften som aktiviseres i nervesystemet, møter kognisjonen og skaper forståelse og retning på oppmerksomhet og atferd (Jacobsen, 2010, s. 34). Dersom barnet har redusert kognitiv kraft til å håndtere sine emosjoner vil barnet ha behov for noen som kan hjelpe dem med dette. Barn som ikke får hjelp til å regulere sine emosjoner har stor sannsynlighet for å få en atferd som kan oppleves utfordrende. Med dette menes at barnet trekker seg tilbake, går vekk fra uønskede situasjoner, har konsentrasjonsvansker, blir aggressiv, passiv og redd for nærhet. Barnet utvikler seg til å unngå situasjoner som kan utløse kroppslig uro. Alle disse tilstandene kan observeres. Emosjonell prosessering involveres i høyereliggende deler av hjernen. Her differensieres og reguleres kraften i emosjonen relatert til konteksten. Det vil si at kognisjon, hvordan vi oppfatter det som skjer,

er en del av vår emosjonelle opplevelse, forståelse og emosjonelle atferd (Jacobsen & Svendsen, 2010, s. 30)

Emosjonell forståelse er definert som måten en forstår og forklarer våre egne og andres følelser (Harris, 1989; Saarni, 1999) sitert i Kårstad (2016, s. 22). Harris (1989) sitert i Kårstad (2016, s. 22) mener at det er viktig å skille mellom utviklingen av følelsesuttrykk og bevisst forståelse av følelser. Dette er fordi barnets opplevelse av følelser skjer tidligere enn forståelsen av sine følelser. Halberstadt, Denham, og Dunsmore, 2001; Pons, Harris, og de Rosnay, 2004; Saarni, 1999 sitert i Kårstad (2016, s. 23) beskriver flere aspekt ved barns emosjonelle forståelse som å identifisere følelser, fremkalle situasjoner og forstå komplekse følelser. Tankene om metodologier (ToM) er evnen til å fortelle om mentale tilstander til seg selv og andre, og forstå at andre har tro, ønsker og intensjoner som er forskjellige fra ens egne.

Det er ni komponenter som utgjør emosjonell forståelse generelt hos barn. Pons et al. (2004) sitert i Kårstad (2016, s. 24) foreslo at de ni komponentene kan organiseres i tre deler som kalles ytre, mentalistiske og reflekterende perioder. For det første vil den ytre perioden omfatte tre aspekter: anerkjennelse av følelser, forståelse av at følelsen påvirkes av ytre hendelser eller objekter, og forstå forholdet mellom hukommelse og følelser. Videre vil den mentalistiske perioden være preget av evnen til å koble troen til følelser, forstå at menneskers emosjonelle reaksjoner avhenger av deres ønsker og skille mellom uttrykk og opplevelse av følelser. Til sist vil den reflekterende perioden bestå av strategier for følelsesregulering, forståelse av ambivalente følelser og forståelse av moralske følelser. I tillegg fant Pons et al. (2004) ut at barna i 3-årsalderen forstod de to første komponentene, mens 11 åringer forsto åtte til ni komponenter. Å forstå komponentene i den eksterne perioden er en forutsetning for å forstå komponentene i den mentaliserende perioden og forståelse av interne aspekter er en forutsetning for å forstå komponentene i den reflekterende perioden.

2.4.1 Emosjonelle reaksjoner hos barn

Barn reagerer på ulike måter når de blir utsatt for omsorgssvikt. Et barn som har opplevd omsorgssvikt kan utvikle psykiske vansker. En kan dele vanskene inn i to hovedgrupper der

den ene gruppen er internaliserende vansker og den andre er eksternaliserende vansker (Kvillo, 2015, s. 157). Internaliserende vansker handler om barnets måte å håndtere sine følelser på. Barnet kan få spise- og søvnevansker, samt bli engstelig og trist. Internaliserende vansker kan også uttrykkes med fysiske tegn. Blant annet kan vi se det gjennom skyhet, angst, depressive handlinger, tvangshandlinger men også gjennom selvskading (Jávo, 2010, s. 92). Eksternaliserende vansker handler om barnets evne til å håndtere sine følelser utad, altså gjennom handlinger. Barn kan ha ulike atferdsproblemer som følge av dette, som for eksempel utagering. En form for emosjonelle reaksjoner hos barn ved omsorgssvikt er kroppslige reaksjoner, som økt hjerterytme, hormoninnhold i blodet, muskelspenning og økt pustefrekvens (Jacobsen & Svendsen, 2010, s. 29). Øverlien (2012) sitert i Øverlien, Hauge og Schultz (2016, s. 94) forklarer at det tradisjonelle bildet av barnet er at barnet er passivt og stille, som kan føre til at man ikke legger merke til barnet og dets endringer. Barn kan ta i bruk ubevisste, som regel tause uttrykksformer når barn har erfaringer med omsorgssvikt som de ikke klarer å fortelle om. Personalet kan oppfatte atferden til barnet som spesiell, uberegnelig, uforutsigbar, underlig eller hemmelighetsfull (Breidvik, 2013, s. 55-56).

En kan kategorisere følelser i primære og sekundære følelser. Primære følelser er følelser som kommer først etter en situasjon eller handling, og disse følelsene er knyttet direkte til situasjonen. Primære følelser forteller hva en trenger, og disse følelsene kan være vanskelige å føle på. Dette kan videreføres til at en uttrykker noe annet en hva en egentlig føler, og det kalles for sekundære følelser. Det er disse følelsene som dekker over de primære følelsene, og på grunn av det kan omgivelsene misforstå signaler som en sender ut (Sinding, 2018). Primære og sekundære følelser i forhold til omsorgssvikt kan også være vanskelig å få øye på. Barnet kan ha dårlige følelser knyttet til en hendelse som har oppstått med en primærperson, men uttrykker ikke dette verbalt eller nonverbalt.

Menneskers følelser består av både positive og negative følelser, men i vår oppgave ønsker vi å ta utgangspunkt i de negative følelsene. Trist, sint og redd representerer de negative følelsene. For det første kan barn reagere med sinne som en følelse på bakgrunn av det er utsatt for omsorgssvikt. Dette kan for eksempel føre til at barnet utvikler mangel på empati. Et barn som ikke får omsorg og nærhet og dekket grunnleggende behov av foreldre, må kompensere selv med å sørge for å få dekket sine behov. Foreldre som dekker barnets grunnleggende behov, gir barnet mulighet til å utforske andres følelser slik at de kan utvikle

empati (Lyons, Brewer & Bethell, 2017). Et barn som ikke utvikler empati kan få psykopatiske trekk som sinne, impulsivitet og apati (Gao, Raine, Chan, Venables & Mednick, 2010).

For det andre kan barn reagere med å bli trist når det har blitt utsatt for omsorgssvikt. Tristhet kan føre til depresjoner som gjør at barnet søker seg bort fra sosiale sammenhenger. Det å være trist kan være positivt, fordi at omverdenen kan observere barnet og gi barnet støtte. Når barn trekker seg bort fra sosiale situasjoner, blir det vanskelig for primærpersonene å oppdage at barnet er deprimert og det kan føre til at barnet ikke får den omsorgen og støtten barnet trenger (Bonanno, Goorin, & Coifman, 2008). Wang og hans kolleger fant ut i 2014 at barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt kan ha en nevrologisk unormalitet som kan føre til dysfunksjonell emosjonell utvikling som igjen kan føre til depressive symptomer. Skam er en følelse som kan føre til depressive tegn hos barn som har opplevd omsorgssvikt. Skam er definert som en sinnstilstand der individet føler at de selv som helhet er mangelfull (Bennett, Sullivan & Lewis, 2010). Dette oppstår fordi foreldrene skaper et fiendtlig miljø som er tomt for varme og aksept. Barnet internaliserer omgivelsene, og skaper et negativt syn på seg selv. Denne negative persepsjonen for seg selv er en nøkkelfaktor i utviklingen av skam, som igjen kan føre til depressive symptomer (Bennett, et al., 2010).

For det tredje kan barn som er utsatt for omsorgssvikt reagere med redsel eller angst. Angst er et resultat av følelsen av langvarig frykt. Det er forskjell mellom angst og redsel. Redsel oppstår når en opplever en tilstedeværende trussel mens angst derimot ikke trenger en identifiserbar trussel. Ved omsorgssvikt kan barn frykte for sin egen sikkerhet på grunn av manglende tilsyn fra primærpersonene. Frykten for sin egen sikkerhet kommer til uttrykk gjennom angst, og denne følelsen kan bli værende hos barn helt til de er voksne. Martin H. Teicher og Jacqueline A. Samson (2016) fant i sine studier ut at barn som har opplevd omsorgssvikt har økt oppfatning på negative eller opplevde negative ansiktsuttrykk som kan oppleves som en trussel. Dette er fordi barn som er utsatt for omsorgssvikt har nedsatt amygdala-volum. På grunn av at amygdala styrer fryktresponsen hos mennesker vil dette forklare hvorfor barn som opplever omsorgssvikt kan få angst (Teicher & Samson, 2016).

2.5 Hva er barnehagens ansvar ved omsorgssvikt?

Barnehagen skal følge rammeplanen, og i den står det at: “Gjennom den daglige og nære kontakten med barna er barnehagen i en sentral posisjon til å kunne observere og ta imot informasjon om omsorgs og livssituasjonen til barna. Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og de skal vite hvordan de kan forebygge og oppdage dette. Personalet skal kjenne til opplysningsplikten til barnevernet, jf. barnehagelova § 22” (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). Når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt, skal barnehagen sette i gang hjelpetiltak. For å styrke utvikling og læring hos barn som er utsatt for omsorgssvikt er ressursene som personalet i barnehagen har viktige. Når et barn er i et omsorgsfullt miljø vil det utvikle seg, men i et fiendtlig miljø vil barn tilpasse seg overlevelsesstrategier. “Kunnskap om slike strategier, og evne til å tolke barnas atferd fra et slikt perspektiv, er en forutsetning for at barnehagen skal kunne fungere som hjelpetiltak” (Claussen, 2010, s. 162).

Det finnes en del hindringer som ligger i barnehagens kultur. Det vil si at barnehagen tradisjonelt bygger på at det skal legges til rette for barnets eget initiativ og at de skal få fri utfoldelse. Dette bygger igjen på barn som er trygge og aktive, og vet hvordan de skal nyttiggjøre seg av barnehagens tilrettelagte miljø. Barn som lever i en familie med omsorgssvikt, har nødvendigvis ikke utviklet denne kompetansen. Disse barna er ofte avhengige av et personale som kan legge til rette for et tilpasset miljø i forhold til barnas behov. Det er da viktig at personalet har kunnskaper om disse barnas situasjoner og tolker deres signaler. Når det følelsesmessige og sosiale behovet et barn har ikke dekkes i familien er det nødvendig med hjelpetiltak i barnehagen (Claussen, 2010, s. 164). Å ha en voksen som er forutsigbar og gir barnet en opplevelse av at det er betydningsfullt er viktig for at barnet skal utvikle seg, bli trygg på seg selv og ta eget initiativ. Barnehagen må legge til rette for et miljø som gir disse barna de erfaringene som ikke blir gitt i hjemmet. Barnehagen må oppmuntre til å utforske, lære, være nysgjerrig og reflektere over nye erfaringer og observasjoner. Om en ikke klarer å ta tak i dette i barnehagen kan barnas utvikling av sosial kompetanse, intellekt og emosjoner forsinkes og barna kan få problemer senere i livet (Claussen, 2010, s. 163-166).

3. Metode

Vi skal i dette kapittelet legge frem de metodiske valgene vi har benyttet for å besvare problemstillingen: Hvordan kan barnehagen ivareta det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt. Metode er fremgangsmåter som skal gi svar på ulike forskningsspørsmål. Målet er å få informasjon om virkeligheten rundt forskningsspørsmålet (Bergsland & Jæger, 2014, s. 66). Vi vil starte med å gjøre rede for valg av metode, intervjuform og utvalg. Videre vil vi gjøre rede for etiske hensyn og bacheloroppgavens validitet og reliabilitet.

3.1 Kvalitativ metode

Vi har tatt utgangspunkt i kvalitativ metode for å få relevant informasjon om temaet emosjonell utvikling i forhold til omsorgssvikt. Det er ulike metoder som kan velges til innsamling av data, og hvilken metode som blir valgt spiller en stor rolle for utformingen av oppgaven. Det er vanlig å skille mellom kvalitativ og kvantitativ metode (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 17). Kvalitativ metode er en fleksibel metode sammenlignet med kvantitativ metode. Kvalitativ metode gir rom for spontanitet og tilpasning i interaksjonen mellom forsker/student og deltaker (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 17). Vi har valgt kvalitativ metode i vår forskning på bakgrunn av vår problemstilling “Hvordan kan barnehagen ivareta det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt?” Ved å benytte kvalitativ metode kan vi gå i dybden på barnehagens arbeid for å ivareta barns følelser og reaksjoner når det gjelder omsorgssvikt. I tillegg ønsker vi informasjon om hvilke atferdsendringer informantene har opplevd hos det enkelte barnet og hvilke tiltak barnehagene gjør når et barn er blitt utsatt for omsorgssvikt. Ved å bruke kvalitativ forskning har vi som studenter mange muligheter for innsamling av data. Vi kan bruke intervju, observasjon, gjennomføring av prosjekter, bilder og samtaler, men vi har valgt å benytte forskningsintervju (Bergsland & Jæger, 2014, s. 67).

3.2 Intervju

Vi har som tidligere nevnt valgt å bruke forskningsintervju for å samle empiri til å svare på vår problemstilling. Kvalitative intervju er også den mest brukte metoden til innsamling av kvalitativ data (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 77). Intervju som metode passer godt i denne undersøkelsen da vi ønsket å få dybdekunnskap og innblikk i hvordan barnehagen ivaretar det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt. Ved å bruke kvalitative intervju har informantene mulighet til å gi utfyllende svar, ettersom at spørsmålene er åpne. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) karakteriserer de denne typen intervju som en samtale med en struktur og et formål. Informantene kan bidra med informasjon og kunnskap som kan være til hjelp for forskeren/studenten for å forstå praksis i forhold til relevant teori og kan være med på å endre praksis til det bedre (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 62).

Vi hadde en diskusjon om vi skulle ha gruppeintervju eller individuelt intervju. Fordelen ved å ha gruppeintervju er at det kommer frem forskjellige meninger, synspunkter og diskusjoner. Ulempen ved å ha gruppeintervju kan være at deltakerne blir påvirket av hverandre eller ikke tør å ta opp sine egne meninger og synspunkter (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 65). Når det kommer til individuelt intervju kan en ulempe være at det tar lang tid og er ressurskrevende. Fordelen ved å ha individuelt intervju er at deltakeren ikke trenger å ta hensyn til hva andre mener om deltakernes tanker og meninger. Man trekkes ut fra sosiale sammenhenger og svarer ofte mer åpent og ærlig (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 65). Vi kom frem til at vi ville ha individuelt intervju med informantene fordi omsorgssvikt og det emosjonelle aspektet er et svært alvorlig og sårt tema.

Strukturen av intervjuet kan ifølge Postholm og Jacobsen (2016, s. 74-77) deles inn i tre kategorier som kalles strukturert intervju, halvstrukturert intervju og ustrukturert intervju. Vi har valgt å bruke strukturert intervju i denne undersøkelsen. I et strukturert intervju skal spørsmålene til forskeren være utformet i forkant av intervjuet. Spørsmålene skal bli stilt i samme rekkefølge som de ble skrevet og en skal ikke stille nye spørsmål (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 74). Vi valgte å bruke et strukturert intervju der vi på forhånd hadde gjort klart spørsmål. Grunnen for at vi valgte strukturert intervju var at vi ville ha det samme utgangspunktet hos alle informantene. Vi kunne dermed se om informantenes svar var like eller ulike.

3.3 Utvalg

For å komme i kontakt med de ulike barnehagene valgte vi å benytte oss av mail. Dette valget tok vi på bakgrunn av at vi trodde dette var en enkel, formell og oversiktlig måte både for oss og barnehagene å kommunisere på. Vi valgte tilfeldige styrere i barnehager i en bestemt kommune og sendte mail til dem. Vi fikk raskt svar fra enkelte av styrerne om at de ikke ønsket å delta mens vi stod uten svar fra andre. Derfor bestemte vi oss for å ringe til barnehagene for å få raskere svar fordi barnehagen umiddelbart kunne fortelle om de hadde mulighet til å delta. Ut fra telefonsamtalene om hvem som ønsket å delta, sendte vi mail med informasjonsbrev, intervjuguide, og samtykkeerklæring (Vedlegg 1 og 2). Postholm og Jacobsen (2016, s. 66-57) skriver om ulike kriterier for utvelgelse, deriblant at en ikke velger en hel gruppe, men noen personer som kan belyse en problemstilling. De deler kriteriene for utvelgelsen opp i tre grupper: “1) representative: Det vil si at personene gjenspeiler hele gruppen/kollektivet. 2) informasjon: de personene man mener kan gi best informasjon om problemstillingen. 3) Variasjonsbredde: det vil si at man velger ut personer som representerer hele spekteret i gruppen - både de typiske og de unike personene” (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 66-67).

I vårt tilfelle vil vi velge pedagogiske ledere med formell pedagogisk utdanning som barnehagelærer, en pedagogisk leder som har jobbet som pedagogisk leder i minimum 3 år og at denne personen har erfaringer med omsorgssvikt. Grunnen for at vi valgte å intervju barnehagelærere var at de er i daglig kontakt med barna, men også har det overordna ansvaret på avdelingen. Vi har ingen relasjoner med barnehagene vi valgte å intervju (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 123).

Vi ønsker å holde informantene anonyme ved å bruke koder, men likevel komme med enkelte relevante opplysninger om dem. B1 er en kvinne med barnehagelærerutdanning samt ett år med spesialpedagogisk utdanning. Hun har tre og et halvt års erfaring og jobber idag som ressurspedagog. B2 er en kvinne som har flere relevante utdannelse, som førskolelærer (barnehagelærer), spesialpedagogisk utdanning, pedagogisk ledelse og læringsmiljø, videreutdanning, samt at hun har mye kurs via arbeidsplassen. Hun har 12 års erfaring og jobber i dag på småbarnsavdeling. B3 er en kvinne med flere relevante utdannelse, som

psykologi, PPU- praktisk pedagogisk utdanning og foreløpig studerer til å bli barnehagelærer. Hun har ni års erfaring i barnehage, og jobber med barn fra 0- 6 år.

3.4 Gjennomføring av forskningsintervju

Når vi skulle gjennomføre intervjuene bestemte vi oss for at alle studentene skulle delta. En fordel av å være flere studenter er for det første at vi har god mulighet til å notere fra intervjuene. En annen fordel er at vi er flere til å analysere og tolke det som ble sagt av informantene i etterkant. Alle intervjuene foregikk på informantenes arbeidsplass. Vi møtte opp i god tid og var fra intervjuets start klare for å ta notater. Når vi møtte informantene hilste vi på dem før vi startet på bakgrunnsspørsmålene for å bli kjent med informantene. På forhånd hadde vi avtalt at en av oss studenter tok ansvar for å lede intervjuet slik at informanten hadde en å forholde seg til.

Vi har laget en intervjuguide som inneholder både bakgrunnsspørsmål og hovedspørsmål (Vedlegg 1). Vi valgte å tilsende informantene spørsmålene på forhånd slik at de hadde anledning til å forberede seg. Det var 5 bakgrunnsspørsmål knyttet til informantens utdanning og erfaring. Vi valgte å ha bakgrunnsspørsmål for å skape trygghet og tillit, samt få en myk start på samtalen (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 80). I hoveddelen var det 12 spørsmål, der noen av spørsmålene har oppfølgingsspørsmål. Spørsmålene i hoveddelen handler både om hvordan barnehagen arbeider, oppfølger og håndterer ulike situasjoner i forhold til omsorgssvikt. Vi har også lagt vekt på hvordan barnehagen har observert og håndtert barnets emosjonelle reaksjoner og følelser i en omsorgssviktsituasjon.

Ved gjennomføringen av intervjuet fikk vi noen tydelige svar, samt noen svært diffuse. Vi erfarer at svarene hadde blitt tydeligere og mer utfyllende dersom spørsmålene var mer konkrete. I tillegg kunne det blitt stilt flere oppfølgingsspørsmål og vi kunne vært tydeligere på vår problemstilling. Med tanke på informantenes forståelse av taushetsplikten medførte dette at vi fikk begrenset mengde med relevant data. De kunne ikke fortelle noe om barns reaksjoner og følelser i frykt for å bryte taushetsplikten. Heldigvis kunne de fortelle om enkelte erfaringer og kunnskaper de hadde angående omsorgssvikt og barns endringer i atferd. I intervjuet opplevde vi at vi skapte trygge rammer på informantenes premisser.

3.5 Transkribering og analyse

Transkribering handler om å omskrive den innsamlede dataen i kvalitativ forskning. Vi har ikke benyttet lydopptak da dette krever søknad til Norsk senter for forskningsdata (NSD). Vårt arbeid med å renskrive datainnsamling handler om å trekke ut det mest vesentlige for å få svar på problemstillingen “Hvordan kan barnehagen ivareta det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt?”.

I følge Mirjam Dahl Bergsland og Henriette Jæger (2014, s. 83) kan intervju benyttes som materiale for analyse. Å analysere vil si å trekke ut essensen av den innsamlede kvalitative dataen (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 101). Kvaliteten på spørsmålene som blir stilt har stor betydning ettersom dette er metoden for å få gode og utfyllende svar. Ved å bruke intervju har vi mulighet til å få verbale svar og anledning til å lese informantens kroppsspråk rundt svarene. Dersom informanten ikke forstår et spørsmålet har vi en fordel av at vi kan omformulere spørsmålet. Når vi analyserte svarene valgte vi å printe ut spørsmål og svar fra intervjuene, klippet dem ut og la svarene til hvert spørsmål ut på bordet og sorterte svarene i ulike kategorier etter viktige punkter. Til slutt delte vi svarene i tre hovedkategorier: Hvordan barnehagelærerne jobber med barn i omsorgssviktsituasjoner, hvordan barnehagelærerne jobber med barns psykiske helse i omsorgssviktsituasjoner, hvilke endringer opplever barnehagelærerne i forbindelse med omsorgssvikt.

3.6 Etiske retningslinjer

Når man skal bruke intervju som kvalitativ forskningsmetode finnes det etiske retningslinjer en må følge. Før vi kom i gang med intervjuene måtte vi sende informasjonsskriv med samtykke og opplyse om at informasjonen vi får fra informantene skal anonymiseres og konfidensieres etter ferdig bruk. Vi opplyste også om at informantene kunne trekke seg under hele prosessen (Busch, 2013, s. 62).

3.7 Validitet og reliabilitet

Validitet handler om gyldighet, som betyr om den innsamlede dataen er relevant for problemstillingen (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 24). Det som kan styrke validiteten i denne undersøkelsen er vårt grundige arbeid med intervjuguiden. I tillegg fant vi informanter som ut i fra våre kriterier har størst mulighet for å komme med relevante data. Det som kan øke validiteten er at vi har drøftet datagrunnlaget i lys av teori og forskning på området.

Reliabilitet handler om pålitelighet, og det handler om nøyaktigheten av datamaterialet fra undersøkelsen. Det vil si hvilke data som brukes, måten de samles inn på og hvordan de bearbeides. For å teste om en undersøkelse er pålitelig kan man gjenta undersøkelsen på samme gruppe mennesker med forskjellig tidsrom (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 23).

For det første valgte vi å gi ut intervjuguiden til informantene på forhånd. Det kan være positivt fordi det betyr at informantene kan forberede svar og tolke spørsmålene. Dette kan også føre til at det forekommer feilkilder i svarene de oppgir ved at de kan pynte på svarene. Det vil si at de kan fremstille barnehagen og hvordan de arbeider med omsorgssvikt på en bedre måte enn de gjør. Dersom vi ikke hadde gitt ut intervjuguide på forhånd kunne informantene fått muligheten til å svare direkte og mer realistisk. Dette kan på den andre siden føre til at vi ikke hadde fått gjennomtenkte svar på spørsmålene knyttet til hvordan barnehagelærerne ivaretar det emosjonelle aspektet hos barn. Det at vi ikke tok opptak av intervjuene ga oss ikke mulighet til å kunne lytte til det informantene hadde fortalt flere ganger. Det kan dermed også være en mulig feilkilde som kan svekke reliabiliteten. Det som kan øke reliabiliteten i undersøken vår har vært at alle deltok i intervjuene. Dermed hadde vi god mulighet til å notere ned fra intervjuet og at vi har vært flere som har hatt mulighet til å analysere og tolke det som ble sagt av informantene i ettertid.

For det andre er temaet vi har valgt å skrive om svært taushetsbelagt og dermed fører det til at informantene våre velger å svare kort eller unngå å svare direkte på spørsmålene. Informantene påpekte at de hadde taushetsplikt og dermed nevnte de taushetsplikten på spørsmål de opplevde som taushetsbelagte. På bakgrunn av dette kunne ikke informantene

svare oss utfyllende på spørsmål om omsorgssviktsituasjoner og atferdsendringer. Dette er årsaken til at at taushetsplikten kan være en feilkilde.

For det tredje ble intervjuet med informant B2 holdt inne på barnehagens pauserom. Barnehagens personalet kom og gikk inn i rommet under intervjuet, og dette var et forstyrrende element som kan føre til at informanten ble distraheret. I tillegg var styrerens kontor nært pauserommet, med åpen dør, slik at styrer trolig kunne høre samtalen. Vi tenker at dette kan ha hatt en innvirkning på informantens svar. Informanten kan holde igjen enkelte svar for å ikke sette seg selv eller barnehagen i et dårlig lys fremfor styreren, og dette kan derfor være en feilkilde.

4. Presentasjon av funn

I denne delen av oppgaven vil vi presentere funnene våre etter å ha intervjuet tre informanter om det emosjonelle aspektet hos barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt. På bakgrunn av den innsamlede dataen har vi valgt å dele opp funnene i følgende tre kategorier: Hvordan barnehagelærerne jobber med barn i omsorgssviktsituasjoner, hvordan barnehagelærerne jobber med barns psykiske helse i omsorgssviktsituasjoner og hvilke endringer barnehagelærerne opplever i forbindelse med omsorgssvikt.

4.1 Hvordan barnehagelærerne jobber med barn i omsorgssviktsituasjoner

Ut ifra våre kriterier på forhånd av intervjuene var vi klar over at alle informantene hadde erfaring om omsorgssvikt. B1 fortalte at omsorgssvikt har oppstått i barnehagen i løpet av de årene hun har arbeidet i barnehagen, men ønsker ikke å utdype dette. B2 forklarer at dette er taushetsbelagt informasjon som hun ikke kan si noe om. Derimot er B3 åpen om at vold er den formen for omsorgssvikt hun har opplevd i barnehagen.

Informantene våre gir oss varierende svar når det gjelder deres arbeid med barn som har vært utsatt for omsorgssvikt. B1 sier at det er viktig å skape forutsigbarhet og en normal hverdag for barnet, for å kunne skjerme barnet fra det som skjer på hjemmebane. *“Barnehagen skal*

alltid være den samme” forteller B1. Dette kan handle om barnehagens ansvar for å skape forutsigbare og stabile rammer. I dette kan det både ligge trygghet og omsorg fordi hun videre forteller at det for det meste handler om å se barnet, legge til rette for at barnet har en god dag i barnehagen, og være i dialog med barnet. B1 forteller også at: “Den gode samtalen er viktig, men og å være tilstede liksom, tenker jeg”.

Med tanke på barn som har vært utsatt for omsorgssvikt har B1 flere arbeidsmåter hun tar i bruk. B1 forteller at hun bruker filmer fra NRK som handler om vold, samt bøker og hefter når de skal formidle informasjon om omsorgssvikt til barna. B1 forteller også at: *“Vi har samlinger der vi tar opp barnekonvensjonen og tar opp barns rettigheter”*. Videre forteller B1 at hun har fokus på å legge til rette for enkeltbarnet, og se barnet. B1 formidler: *“Snakke om følelser med barn, hjelpe barnet og sette ord på følelser og hjelpe dem med følelsene”*. Dette kan handle om at barnehagelærerne ønsker å hjelpe barna med emosjonsreguleringen. B1 forteller også at personalet har fokus på vonde og gode hemmeligheter. De synes det er viktig å formidle til barna at enkelte hemmeligheter er lov å ha for seg selv, mens andre hemmeligheter bør deles. Utenom dette har de hatt samlinger om kroppen, og om hvor det er lov å ta på hverandre. B1 formidler:

“Vi ønsker å normalisere det å snakke om kropp, men snakke om grenser og hva som er lov og ikke lov for de voksne. Hvordan være gode venner og slike basic ting. Snakker mye om grenser overfor andre både blant barn og voksne”.

B2 forteller også om at hun arbeider for at alle barn skal ha det trygt og godt i barnehagen. Informanten sier at de deler barna inn i små grupper for å kunne observere barns utvikling. Ved behov diskuterer de omsorgssvikt på møter for å kunne ivareta barnet på best mulig måte, se barnet og bekrefte barnet. B2 forteller:

“For å jobbe med dette i barnegruppen bruker vi trygghetssirkelen, organisere følelsene, hjelpe i utforskningen, glede oss sammen med ungene, og være de omsorgsfulle voksne, slik at ungene våre opplever mestring og at de blir sett og hørt”.

Dette kan også handle om at informanten ønsker å skape et miljø preget av omsorg og trygghet. Informanten sier i tillegg at det er individuelt for hvert enkelt barn hvilke tiltak som

fungerer. B2 formidler: ”Se barnet an i situasjonen” og at noen barn ønsker å sitte på fanget, mens andre barn vil ha litt avstand. Ut i fra det informantene forteller kan det handle om omsorg, og at de ser barnets individuelle behov. Videre kunne B2 fortelle at de på småbarnsavdeling bruker en løve som barna kan gi en klem til eller snakke med. Det informantene forteller videre kan tyde på at barnehagen ønsker å forme barna til gode borgere:

”De voksne forteller på vegne av ungene, men vi sitter å snakker om at vi skal ha det godt sammen, si gode ord og være sammen. Vi snakker om hvordan vi skal være mot hverandre, og har fokus på det som kan gjøres i forkant”.

Den tredje informant B3 forteller at de ikke setter i gang noen bestemte tiltak i barnehagen, og forteller at: *”Vi har veldig lite vi kan gjøre med det og får lite informasjon fra barnevernet”.* Likevel forteller informantene at personalet arbeider med barn ved å legge vekt på observasjon. Informantene forteller også at de benytter videoer og bøker, samt snakker om hvordan de skal være mot hverandre i små grupper. Ut ifra dette kan det se ut som at informantene ønsker å skape et omsorgsfullt miljø i barnehagen. I tillegg spør B3 barnevernet om råd for å vite hva de skal gjøre i de ulike situasjonene.

Når informantene forteller om hvordan de jobber med tiltak forteller de om barnehagens beredskapsplan. Både B1 og B2 forteller om at de forholder seg til beredskapsplanen ved omsorgssviktsituasjoner. B1 har noen oppfølgingsmøter i etterkant av en omsorgssviktsituasjon der de setter seg ned og snakker om hva som har skjedd, hvordan det ble håndtert og hvilke endringer de må gjøre til neste gang. B2 henviste også til beredskapsplanen. B2 sier at de ofte bruker beredskapsplanen og at alle i personalgruppen har gitte oppgaver i en omsorgssviktsituasjon. Ut ifra det informant B1 og B2 forteller kan det virke som at en beredskapsplan fungerer som en trygghet for personalet, og noe som de kan oppsøke dersom de er usikker på hva som skal gjøres.

B3 forteller derimot at: *”Vi har ikke utarbeidet en beredskapsplan, men det burde vi selvfølgelig hatt”.* Selv om de ikke har en beredskapsplan, har de likevel noen rutiner som de følger ved en omsorgssviktsituasjon. Dette vises gjennom det informantene forteller videre. B3 sier at de har fokus på å være to ansatte på jobb, slik at en ikke står alene dersom det skulle oppstå ubehagelige situasjoner. I tillegg formidler B3 at det er vesentlig å gi personalet

den viktige informasjonen, men kun informasjon som er nødvendig for de andre i personalet å vite. Dette for å ivareta barnet og barnets familie på best mulig måte.

4.2 Hvordan barnehagelærerne jobber med barns psykiske helse i omsorgssviktsituasjoner

I denne delen vil vi presentere det informantene forteller om hvordan de ivaretar barnets psykiske helse, og hvordan de arbeider med enkeltbarnet i barnehagen. Ut i fra det informantene forteller opplever vi at informantene har ulike tiltak som de benytter seg av når de arbeider med barnets psykiske helse og enkeltbarnet i barnehagen.

4.2.1 Hvordan ivaretar barnehagen barnets psykiske helse

Barnets psykiske helse er veldig relevant i forhold til vår problemstilling. B1 støtter barnet og hjelper barnet med å sette ord på følelsene sine. Videre formidler B1 at de skal *“Være støttende og den trygge havn for barnet”*. I tillegg ble det fortalt at det er viktig å være den signifikante andre, og gjøre så godt de kan. Det kan handle om at de ønsker å skape god tilknytning til barnet, og at de bruker sin kunnskap så godt de kan for å legge til rette for det enkelte barnet. Dette ser vi også ut ifra det B2 forteller *“Vi er opptatt av at barn blir ivaretatt og bekreftet”*. B2 forteller at den beste måten å være på overfor barnet er å være autoritære voksne som er trygge og kloke, og som kan fungere som veiledere for barna.

Når B3 arbeider med barnets psykiske helse, legger de vekt på trygghetssirkelen. For dem er det viktig å være trygge voksne som gir rom for barnet til å snakke, samt gir barnet pause og oppmerksomhet. Dette kan handle om at informanten ønsker å skape god tilknytning til barnet, og sørge for trygge omgivelser. I tillegg kan det handle om at de ønsker å legge til rette for enkeltbarnet. Det preger også det informanten forteller videre: *“Barnet kan komme på kontoret til den voksne dersom barnet har behov, sitte å lese litt, eller fortelle hva som har skjedd hjemme”*. I tillegg mener hun det vil det være viktig å bygge gode selvbilder. Dette kan handle om at informanten ønsker at barna skal være selvstendige og trygge på seg selv.

Det er ikke bare barna som trenger å bli ivaretatt, men også personalet i barnehagen. Dette er noe alle informantene har fortalt oss i forbindelse med personalets bearbeidelse av sine egne følelser og reaksjoner i etterkant av en omsorgssviktsituasjon. B1 forteller at følelser og reaksjoner en får i forbindelse med en omsorgssviktsituasjon varierer fra person til person. Noen blir veldig preget av situasjonene, og må arbeide med seg selv for å kunne oppføre seg profesjonelt overfor barnet. Videre sier B1 at det vil være viktig å snakke sammen med andre i personalet, og diskutere sammen om hvordan de er med barnet, og personalets følelser og reaksjoner slik at det ikke går ut over barna. I tillegg vil det være viktig å gi rom for å ta seg 5 minutter ved behov. Ofte kan det komme reaksjoner i etterkant, og det bekrefter B1 ved å si: *”Det krever litt å legge det fra seg og ikke være bekymret hele tiden”*. Hun forteller også at det kan gå ut over søvnen, og derfor kan det være godt å dele bekymringer og tanker med styrer. B1 forteller videre at det er viktig å være til støtte for hverandre ved å for eksempel sende blikk, og være rause med hverandre. B2 uttrykker også at personalet har en samtale på avdelingen der de kan snakke sammen om sine bekymringer. B3 nevner også at det er viktig å ivareta personalet ved omsorgssviktsituasjoner.

4.2.2 Hvordan arbeider barnehagen med enkeltbarnet i barnehagen

Når informantene forteller om deres arbeid med enkeltbarnet i barnehagen har de ulike svar. B1 har flere tiltak de benytter, og sier at én til én er et tiltak de ofte bruker. Behovet for én til én vil variere fra barn til barn. Andre tiltak informanten benytter seg av ved arbeid med enkeltbarnet er banking time, «time in» i en positiv forstand og trygghetssirkelen. B1 forteller også at de toner seg inn på barnet, og legger merke til endringer. Dette kan handle om at de ønsker å skape en trygg tilknytning til barnet. Derimot forteller B2 at de gjør det samme for alle barn. Dette innebærer at personalet er der når barna trenger dem, respekterer følelsene deres og ser dem. Det kan tyde på at de ønsker å skape et omsorgsfullt og trygt miljø for alle barn, og dermed kan dette føre til at de får et godt miljø i barnegruppen. B2 diskuterer sammen i personalet og finner løsninger for enkeltbarnet, og de prøver å være ekstra oppmerksom på det utsatte barnet.

Når det kommer til enkeltbarnet forteller B1 at det handler om å være oppmerksom på enkeltbarnets behov. Videre forteller informanten at avdelingene kan hjelpe hverandre i

omsorgssviktsituasjoner ved at barnet kan få lov til å besøke andre avdelinger og at personalet legger til rette for dette. På bakgrunn av dette sier B1 at de organiserer personalet slik at de er fem ansatte per avdeling når et barn er utsatt for omsorgssvikt. Dette kan handle om at de ønsker å skape trygge omgivelser for barnet ved at det er rom for at ansatte kan ta med seg barn som er utsatt for omsorgssvikt på tomannshånd eller på andre avdelinger. B1 forteller også at enkelte i personalgruppen ikke forstår hensikten med å ha ett barn på tomannshånd. Det er fordi de mener at den ansatte får et enklere arbeid enn de andre i personalet. Informant B1 formidler så at:

“Jeg opplever at enkelte fra personalet reagerer på det, men det er en prosess vi har hatt veldig fokus på, men nå forstår de fleste hvorfor man er alene med barn, og at dette er på grunn av at barnet trenger det”.

Ved å arbeide for enkeltbarnet sier B1 at de får en unik mulighet til å skape gode relasjoner, være tilgjengelig for barnet, og at de vil være med barna. Det kan handle om at de ønsker å skape god tilknytning til barnet ved at de har fokus på relasjoner. I dette kan det ligge både omsorg og trygghet fordi hun forteller videre: *“Barn som har opplevd omsorgssvikt trenger tryggheten i barnehagen. Ved å være med enkeltbarnet ser vi i personalet at vi får bedre relasjon med enkeltbarnet ved å ta seg tid i løpet av dagen eller uken”.* Det handler om å skape disse mulighetene.

Omsorgssvikt er et vanskelig tema, og det bekrefter B2 ved å si: *“Vi kan aldri bli helt forberedt på slike situasjoner, slik at vi responderer der og da”.* B2 forteller at de har et ansvar om å ivareta barnet på en best mulig måte når barnet er utsatt for psykisk eller fysisk omsorgssvikt, og at de er den trygge og gode basen for barnet. B3 nevner at hvert enkelt tilfelle av omsorgssvikt er forskjellig og at personalet lærer i etterkant av situasjonene. B3 sier *“Alt kan ikke planlegges. Vi kan alltid gjøre det bedre, men vi har mye erfaring så vi klarer oss bedre for hver gang”.* B3 har hatt barn som har sluttet i barnehagen på grunn av omsorgssvikt. Informanten forteller videre at den fremtidige ivaretagelsen av barnet vil da avhenge av om de får barnet tilbake eller ikke, men at det er viktig å bekrefte barnets verdi uansett.

B1 håndterer barnets følelser og reaksjoner i barnehagen etter hvilke følelser barna har, og forteller at hun har dialog med barna for å møte dem i følelsene og reaksjonene deres. B1 sier: «*Det vil være viktig å ha de gode samtalene. De voksne må vise at barnet har lov til å reagere og føle det barnet gjør. Det er viktig at vi hjelper med å regulere barnas atferd og hjelpe dem med å sette ord på det de føler*». Dette handler om at de ønsker å normalisere at det er lov å uttrykke følelser, men at det er viktig å arbeide med emosjonsregulering for å håndtere følelser som er sterkere enn andre.

B2 mener det er viktig å bekrefte barnet og presiserer at: “*Vi trekker oss litt vekk slik at barnet får litt egentid. Alle barn har behov for det innimellom*”. Ut i fra det informantene forteller kan det handle om omsorg ved at de ser barnets behov for egentid. Informant B3 forteller at noen barn kan bli redde av andre barns utsagn. Hun sier at det kan føre til at noen barn trenger bekræftelser på om det utsagnet enkeltbarnet har sagt kommer til å skje eller er sant.

4.3 Hvilke endringer opplever barnehagelærerne i forbindelse med omsorgssvikt

I denne delen av oppgaven skal vi se på informantenes svar knyttet til hvilke endringer de opplever i forbindelse med omsorgssvikt. Vi har valgt å se på både endringer hos barn og endringer som skjer hos personalet. Ut i fra våre funn tyder det på at informantene har ulike erfaringer når det gjelder endringer hos både barn og voksne.

4.3.1 Endringer hos barn

På spørsmål relatert til atferdsendringer hos barn når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt viser våre funn at to av informantene ikke ønsker å uttale seg om dette, men forteller likevel generelt om atferdsendringer. Verken B2 eller B3 ønsket å utdype dette på bakgrunn av at de er bekymret for at informasjonen kunne gjøre at vi ville gjenkjent en sak. B1 hadde flere svar på hva som er typisk endring i atferd hos barn som har opplevd omsorgssvikt. B1 snakket mer generelt om at all atferd som ikke er typisk for enkeltbarnet observeres nøye. Hun forteller som eksempel at:

“Barn som har vært utagerende tidligere, men som nå er svært rolige, sårbare eller griner for alt. Enkelte barn har en atferd hvor du ser at barnet ikke har det bra i det hele tatt, mye skriking og lite fokus. Har barnet godt språk er det uvanlig at barnet blir frustrert for at barnet ikke blir forstått”.

Informanten forklarer oss at barn med godt språk ikke reagerer med å bli frustrert, fordi barnet ønsker å holde det som har skjedd for seg selv. Hun sier også at en bør undersøke hvorfor barnet har endret atferd. Ved for eksempel samlivsbrudd kan barnet bli påvirket i større grad enn hva foreldrene tror. Det en ofte ser hos barn som er utsatt for omsorgssvikt er at de uttrykker sinne og sårhet. B1 formidler at: *“Barns reaksjoner kan misforstås på grunn av at barnet oppfører seg tullete og rampete, mens barnet egentlig er lei seg”.* Dette kan handle om at barnet uttrykker sine sekundære følelser, istedenfor de primære. Barna kan slite med å sortere følelsene sine, og det kan ofte bli veldig mye følelser. B1 forteller oss at atferdsendringer skjer over tid:

“Ofte kan en observere at et barn går fra å være rolig til å bli sint. En må benytte seg av observasjon i alle situasjoner, og det kan være nyttig å ta i bruk et dokument for å få oversikt over observasjonene. En bør være tidlig ute med å snakke med foreldrene for å høre om de trenger veiledning”.

B2 forteller at de følelsene og reaksjonene de har erfart hos barn er sinne, frustrasjon og sårhet. I tillegg nevner informanten at barnet oppfattes som at det ikke bryr seg, og at barnet har et alvorlig uttrykk i ansiktet. B2 forteller:

“Det er veldig individuelt, og at det har mye med resiliens å gjøre. All endring i atferd er noe som vi ser og griper fatt i. Vi synes det er viktig å ha gode dialoger med foreldrene, via foreldresamtaler der foreldre spør oss og vi kan veilede foreldrene med tips og råd dersom de synes noe er vanskelig”.

B2 uttrykker at de ønsker å være på tilbudssiden ved å tilby foreldrene lavterskeltilbud. Ved endret atferd hos barn har personalet et avdelingsmøte der de tar opp atferdsendringene, og om andre ansatte har merket det samme. De observerer om det er noe som går over eller

vedvarer. B3 forteller at ved omsorgssvikt vil atferden til barna være veldig forskjellig: *“En kan oppleve at noen barn skryter av det som har skjedd, mens andre blir stille og trenger mye bekræftelse og anerkjennelse siden de føler skam”*. Dette kan handle om emosjonsregulering med tanke på at hvert enkelt barn håndterer situasjonene de blir utsatt for på forskjellige måter.

4.3.2 Endringer hos personalet

Et av spørsmålene til informantene handlet om personalets syn på barnet og foreldrene etter en omsorgssviktsituasjon. Alle informantene forteller at de skal opptre profesjonelt i møte med barnet og foreldrene. B1 forteller oss at deres syn på barnet og dets foreldre i etterkant av en omsorgssviktsituasjon kommer helt an på hvordan foreldrene reagerer. Enkelte foreldre er samarbeidsvillige, mens andre snur ryggen til barnehagen. B1 forteller:

“Synet på barnet endres nok ikke så veldig, men vi får et ekstra behov for å se barnet og gjerne et ekstra hjerte for dem. Noen ganger blir man svært overrasket over enkelte foreldre, man har fordommer, uten at vi ønsker det, men slik er det. Det påvirker ikke hvordan man er med foreldrene siden vi er profesjonelle. Man skal ha respekt og være hyggelige uansett, men jeg tenker jo at det som er viktig å si til foreldrene at vi er her for barnet”.

B1 forteller at foreldre reagerer veldig ulikt når en tar opp temaet omsorgssvikt. Noen foreldre snur ryggen til dem og tror at barnehagen er ute etter å ta dem. Det finnes også de foreldrene som blir svært takknemlige for at barnehagen ønsker å hjelpe dem. B2 forteller at de er profesjonelle og at en skal opptre respektfullt overfor foreldre. B3 kunne også fortelle på lik linje som B2 at: *“Vi prøver å være profesjonelle, fordi alle fortjener respekt uansett”*.

5. Drøfting

I denne delen av oppgaven vil vi drøfte problemstillingen om hvordan barnehagen ivaretar det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt. Vi vil drøfte undersøkelsens hovedfunn i lys av teori og forskning på området. På bakgrunn av dette har vi fokus på to hovedspørsmål som vi mener er relevante for å kunne besvare hvordan barnehagen ivaretar

det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt. Vi vil dermed drøfte hvordan barnehagelærere forstår omsorgssvikt, og hvordan det emosjonelle aspektet kan ivaretas.

5.1 Hvordan forstår barnehagelærere omsorgssvikt?

For å besvare dette spørsmålet ønsker vi å legge fokus på informantenes erfaringer om barns emosjonelle uttrykk i en omsorgssviktsituasjon og informantenes erfaringer om omsorgssvikt i forhold til teorien vi har samlet inn. Barn kan oppleve å bli utsatt for omsorgssvikt, og de ulike formene for omsorgssvikt kan i mange tilfeller henge sammen (Folkehelseinstituttet, 2019). Nyere forskning viser at barn som opplever omsorgssvikt i barndommen, kan plages av psykisk helseproblematikk og traumer senere i livet (Killén, 2012, s. 69-70). Vi har delt inn spørsmålet i tre underkategorier som vil være med på å besvare hvordan barnehagelærere forstår omsorgssvikt.

5.1.1 Hvordan arbeider barnehagen med barn som har vært utsatt for omsorgssvikt

Alle våre informanter hadde erfaringer med omsorgssvikt fra sitt arbeid i barnehagen. Det er likevel uklart hvilke erfaringer noen av informantene hadde ettersom de ikke ønsket å gå innpå tilfellene som hadde skjedd i barnehagen. Informantens forståelse av taushetsplikten gjorde at de ikke ville fortelle konkret om barns reaksjoner og følelser i frykt for å bryte taushetsplikten. Dermed forteller ikke vårt datamateriale mye om informantenes erfaringer med omsorgssvikt, og spesielt lite om barns emosjonelle utvikling knyttet til omsorgssvikt. Hva som er grunnen til at informantene forstår taushetsplikten slik, forteller de ikke noe om, men det kan være ulike årsaker til dette. Omsorgssvikt forbindes med taushetsplikt, og taushetsplikten kan sette en stopper for samarbeidet med personalet ved at informasjon blir holdt tilbake. På den ene siden skal taushetsplikten beskytte barnets personlige opplysninger fra uvedkommende (Forvaltningsloven, 1967, § 13). På den andre siden vil trolig det å dele erfaringer om barns emosjonelle utvikling knyttet til omsorgssvikt kunne være nødvendig for å fange opp flere barn som utsettes for omsorgssvikt. Ifølge Folkehelseinstituttet (2019) utsettes ett av fem barn utsatt for fysisk vold, mens ett av tyve barn kan oppleve alvorlig omsorgssvikt. Omsorgssvikt kan deles inn i fire underkategorier som er vanskjøtsel, fysiske

overgrep, psykiske overgrep og seksuelle overgrep (Killén, 2012, s. 57). Som tidligere nevnt kan alle disse formene for omsorgssvikt påvirke hverandre. Omsorgssvikt handler om at en eller flere primærpersoner skader eller forsømmer barnet så alvorlig at barnets helse og utvikling kan påvirkes i negativ forstand (Bufdir, 2018). Det vil derfor være nødvendig med hjelpetiltak i barnehagen (Claussen, 2010, s. 164).

I følge våre informanter er det store forskjeller på hvordan de arbeider med barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt. B1 og B2 snakker om tiltak de iverksetter når de arbeider med barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt. De snakker om å organisere og hjelpe barn med å sette ord på følelser og hjelpe dem med å forstå følelsene sine. B1 og B2 snakker også om at det er viktig å se barnet og legge til rette for enkeltbarnet ut i fra hva barnet uttrykker. B3 forteller at de ikke setter i gang noen tiltak, men sier videre at de benytter bøker og videoer for å belyse omsorgssvikt ved å gi informasjon til hele barnegruppen. Hun snakker sammen med barna i mindre grupper om hvordan de skal være mot hverandre. I lys av vårt teorigrunnlag om tiltak i barnehagen ved omsorgssvikt kan vi knytte empirien fra informantene sammen med Claussens teori. Claussen (2010, s. 163) snakker om at barnehagens kultur er tilrettelagt barn som er trygge og aktive og kan nyttiggjøre barnehagens tilrettelagte miljø. Barn som lever i et hjem med omsorgssvikt er utsatt for å oppleve hindringer i barnehagekulturen. Barn som opplever omsorgssvikt har trolig ikke denne tryggheten og klarer dermed ikke å ta eget initiativ. Disse barna er dermed avhengige av å få trygghet av andre voksne, og ofte kan dette være personalet i barnehagen. Personalet i barnehagen trenger kunnskaper om barna og deres uttrykk og en må legge til rette for miljøer tilpasset barnas behov. Det vil være avgjørende om barnehagen har nok kunnskap om uttrykkene de utsatte barna viser og om de klarer å legge til rette på en anerkjennende og trygg måte. Dersom B1 og B2 klarer å gi barna en opplevelse av verdighet og bekreftelse, vil barna trolig bli tryggere på seg selv og andre. I tillegg vil barna også kunne utvikle sosial kompetanse, intellekt og tidligere forståelse av egne og andres emosjoner, og dermed vil dette være med på å hindre at barnet senere i livet får psykisk helseproblematikk (Claussen, 2010, s. 163-166).

5.1.2 Hvordan arbeider barnehagen med barnets psykiske helse

Når vi snakker om å ivareta barnets psykiske helse i barnehagen tenker vi at det handler om å bekrefte og anerkjenne barns reaksjoner og følelser. Det handler også om å oppdage og legge merke til når et barn viser følelser og reaksjoner, som for eksempel når et barn er lei seg eller sint. Personalet må gi støtte, anerkjennelse og bekrefte barnet. Om barnet ikke har noen rundt seg til å gi den støtten og omsorgen det trenger kan barnet utvikle depresjoner (Bonanno, et al., 2010). Informantene våre snakker alle om det å være trygge voksne når det kommer til å ivareta psykisk helse i barnehagen. Informantene har ulike meninger om hva de legger i å være en trygg voksen. B1 snakker om å være støttende, normalisere følelser til barna og være den signifikante andre. Hun forklarer at det å være den signifikante andre vil si å være en betydningsfull voksen for barnet og ha utviklet en betydningsfull relasjon med barnet for å utvikle selvfølelsen og selvbildet til barnet. B2 snakker om at de er opptatt av at barn blir ivaretatt og bekreftet og at de voksne kan fungere som veiledere for barna. B3 nevner at de arbeider med trygghetssirkelen, gir rom for barnet til å snakke, får pause og gir barnet oppmerksomhet. B3 nevner også at det er viktig å bygge gode selvbilder.

Dersom vi ser på det Kårstad (2016, s. 3) skriver i sin doktorgrad, nevner hun at psykisk helse henger sammen med det å forstå andres og egne følelser. Et av resultatene i hennes studie var at hun fant ut at utviklingen av emosjonell forståelse påvirkes av foreldrenes evne til å vurdere sitt barns forståelse av følelser (Kårstad, 2016, s. 3-4). Når det kommer til barn i omsorgssviktsituasjoner kan de ha en utrygg tilknytning til primærpersonene sine og primærpersonene har gjerne ikke evne til å vurdere barnets forståelse av følelser. Det kan for det første føre til at barnet vil ha vansker med å regulere sine følelser (Killén, 2012, s. 35). Som videre kan føre til internaliserende- og eksternaliserende vansker som vil si psykiske utfordringer som er barnets måte å håndtere følelser på (Kvillo, 2015, s. 157).

Ut i fra informantenes svar i lys av teorien ovenfor, tolker vi at de legger mye arbeid i å være omsorgsfulle, tilstede for barna og snakker om følelser sammen med barna. Informantene arbeider også med å gi barna rom for å snakke, ha god tilknytning til barna og at de skaper trygghet for dem. Vi tenker at når omsorgen svikter i hjemmet, blir informantene de trygge voksne for de utsatte barna. Informantene er de som møter barna der de er i utviklingen, bekrefter deres følelser og hjelper dem med å forstå følelsene sine. Det kan være at arbeidet

informantene gjør for barnas psykiske helse i barnehagen kan forebygge mot vanskeligheter og psykiske utfordringer som eventuelt kunne oppstått senere i livet for barna.

Når våre informanter arbeider med enkeltbarnet som er blitt utsatt for omsorgssvikt snakker alle om trygghetssirkelen. Som tidligere nevnt handler trygghetssirkelen om å gi barnet frihet til å utforske og at en skal gi støtte og omsorg når barnet har behov for det (Askland & Sataøen, 2013, s. 62-63). B1 snakker om at en skal være der for det utsatte barnet når det trenger dem. B1 nevner også om at det kan være godt for enkeltbarnet å få lov til å besøke andre avdelinger, og at dette er noe de legger til rette for i deres barnehage. Tilslutt sier B1 at det å ta seg ekstra god tid til enkeltbarnet gjør at personalet får en bedre relasjon med barnet og de opplever at barnet blir tryggere. B2 snakker om at de ikke har noen spesifikke tiltak for enkeltbarnet som er blitt utsatt for omsorgssvikt, men at de gjør det samme for alle barn. Det vil si at de respekterer følelsene til barna, ser barna og er der når barna trenger dem. B3 har heller ikke med noen eksempler på hvordan de arbeider med enkeltbarnet, men sier at hvert enkelt tilfelle er forskjellig og at de lærer i etterkant av situasjonene.

Når vi ser på de ulike svarene vi har fått fra informantene her kan vi på den ene siden se at B1 har flere tiltak de gjør for enkeltbarnet som er blitt utsatt for omsorgssvikt når det gjelder psykisk helse. På den andre siden har B2 og B3 ikke noen spesielle tiltak de tar i bruk for enkeltbarnet. Ut i fra teori på området knyttet til barnets psykiske helse fant vi lite teori relatert til temaet. Dette kan føre til at personalet i barnehagen har trolig for lite kunnskaper om hvordan de skal ivareta barnets psykiske helse, og derfor ikke har spesifikke tiltak.

5.1.3 Hvilke endringer opplever barnehagelærere hos barn i forbindelse med omsorgssvikt

Ved omsorgssvikt vil en kunne observere endringer i barnets atferd på bakgrunn av barnets følelser. Våre funn viser at informantene erfarer at det kan bli endringer hos barn, men beklageligvis kunne ingen av informantene fortelle oss noe særlig om deres erfaringer med atferdsendringer, og derfor vil vi for det meste fokusere på det teoretiske perspektivet.

Det er nærliggende å anta at barn som har vært utsatt for omsorgssvikt reagerer på forskjellige måter. Som nevnt tidligere beskriver Øyvind Kvello (2015) at det finnes to former for vansker

ved omsorgssvikt, og disse kalles internaliserende vansker og eksternaliserende vansker (Kvello, 2015, s. 157). Det vil trolig kunne være utfordrende for barnehagelærere å forstå om internaliserende vansker og eksternaliserende vansker skyldes omsorgssvikt. Likevel bringer B1 inn et viktig perspektiv når hun sier at atferd som ikke er typisk for enkeltbarnet er noe som må tas på alvor. Hun forteller om eksempel på atferdsendringer hun har erfart hos barn i barnehagen. Barn som tidligere har vært utagerende blir rolige og barn som har gått fra å være rolige og lei seg, til å bli tullete og rampete. Når barn endrer atferd til unormal atferd, kan det være at de lider av psykiske problemer (Jávo, 2010, s. 92). I dette tilfelle unormale atferdsendringer som følge av omsorgssvikt. I følge Jávo (2010) kommer vi tilbake til de eksternaliserende og internaliserende atferdsproblemer. Visst vi tar for oss eksternaliserende atferdsproblemer vil det si atferdsproblemer som blir rettet utad, som kan være aggresjon, ulydighet og normbrytende atferd som igjen kan ødelegge for andre (Jávo, 2010, s. 92). Hvis vi ser på det informant B1 sier om barn som har gått fra å være rolige til å bli rampete, kan det være et et varseltegn på at noe er galt. Vi må da se på de ulike og unormale tegnene barnet viser. Tegn på eksternaliserende atferd kan være fysisk aggresjon, ødeleggelseslyst, lyving og stjeling (Jávo, 2010, s. 92). Jávo (2010) nevner også at om barnets unormale symptomer vedvarer over tid og alvorlighetsgraden av symptomene blir verre, blir det ofte definert at barnet har psykiske problemer eller psykiske lidelser (Jávo, 2010, s. 92). Slik vi ser det er atferden til eksempelet B1 nevner unaturlig for akkurat det barnet. Vi tenker at det er noe en må ta tak i med en gang. En bør for eksempel observere, forebygge og legge til rette for dette barnet. Det igjen kan ha en stor forandring for dette barnet slik at det kan klare å komme seg ut av dårlige atferdsmønstre som igjen kan forebygge mot psykiske problemer senere.

Det tradisjonelle bilde av et barn som blir utsatt for omsorgssvikt er i følge Øverlien (2012) et barn som blir passivt og stille. B3 forteller at endringer skjer men at det er svært individuelt hvilke endringer barna har. I tillegg er det ulikt hvordan personalet oppfatter atferden til barnet, men det er viktig å tenke over om det er atferd som oppleves som spesiell, ubehagelig, uforutsigbar, underlig eller hemmelighetsfull (Breidvik, 2013, s. 55-56).

Våre informanter fortalte at endringer hos barnet skjer, og informantene våre hadde varierende tiltak de benyttet i situasjoner med omsorgssvikt. B1 og B2 har som tidligere nevnt at det er viktig å se barnet og legge til rette for enkeltbarnet ut i fra hva barnet uttrykker. B3 fremhevet at all atferdsendring hos barn bør tas på alvor, men hun kunne ikke komme med

noen konkrete tiltak de gjør i barnehagen for å ta atferdsendringer på alvor. Ifølge rammeplan for barnehagen (2017, s.10) har alle barn rett til å bli sett, lyttet til og hørt. Det at informantene har varierende med tiltak kan komme av kunnskapsmangel på området, eller det kan tenkes at barnehagene har for lav bemanning til å gjennomføre enkelte tiltak.

5.2 Hvordan kan det emosjonelle aspektet ivaretas?

For å besvare spørsmålet om hvordan den emosjonelle utviklingen hos barn som er utsatt for omsorgssvikt ivaretas vil vi fokusere på emosjonell forståelse, utvikling av emosjoner, emosjonell regulering, atferdsendringer hos barn og overlevelsesstrategier. Det vil være naturlig å spørre seg hva barnehagelærere kan gjøre for å forstå og møte barns emosjonelle uttrykk i barnehagen med tanke på at det er mange barn som opplever omsorgssvikt. Informantene i denne undersøkelsen synes i ulik grad å være opptatt av forståelsen av barns følelser når barn har vært utsatt for omsorgssvikt. Kårstad (2016) har forsket på barns emosjoner og er opptatt av begrepet emosjonell forståelse.

Emosjonell forståelse er definert som en måte en forstår og forklarer egne og andres følelser (Kårstad, 2016, s. 22). Emosjonell forståelse relatert til barn i barnehagen kan handle om hvordan man som barnehagelærer kan forstå og forklare både egne og barns følelser. Kårstad (2016, s. 22) beskriver menneskets grunnleggende og varierende følelsesuttrykk som frykt, sinne og tristhet. Videre knytter hun noen følelser mer til sosiale følelser som skam, skyld og forlegenhet. B2 forteller at de har hatt fokus på å sette ord på følelser sammen med barna. Hun forteller at de snakker med barna om følelsene, og hun mener at dette er nyttig for å hjelpe barna til å forstå deres egne følelser, og andres. Hvorvidt en barnehagelærer faktisk klarer å forstå et barns følelser kan være vanskelig å vite, men trolig er B2s ivaretagelse av barns emosjonelle utvikling en avgjørende betydning for barnets nåtid og fremtid (Killen, 2012, s. 42). B1 snakker også sammen med barn om følelser, og hjelper barnet med å sette ord på følelser, samt hjelpe barnet med følelsene. B3 nevner tidligere at all atferdsendring bør tas på alvor, men hun sier ikke noe om hvordan de jobber med følelser i barnehagen. Følelser til barn kan trolig være årsaken til at barn kan endre atferd. Fra vårt perspektiv tenker vi at om et barn ikke klarer å forstå eller regulere følelsene sine kan det føre til frustrasjon, sinne og tristhet som igjen kan gjøre at barnet endrer atferd.

I lys av teorien tolker vi at informant B1 og B2s svar som at de har fokus i barnehagen på å hjelpe med å forstå og ivareta barns følelser. B1 sier også som nevnt tidligere at de voksne må vise til barna at de har lov til å føle og reagere sånn som det gjør. Med dette tror vi hun mener at de jobber for at barnet skal få en forståelse for hvorfor det reagerer sånn som det gjør og normalisere at det er lov å føle på ulike følelser. Dette vil trolig hjelpe barnet med å regulere sine emosjoner.

Definisjonen på emosjoner sitert i Jacobsen og Svendsen (2010, s. 29) forklarer at emosjoner har med overlevelse å gjøre, men at de også er viktige for å gjøre oss tydelige og bli forstått i sosiale sammenhenger. Kroppslige emosjoner kan påvirke kognisjonen, og kognisjonen kan påvirke det kroppslige. Både oppmerksomhet og emosjonsregulering er grunnfenomener for barnets utvikling og for kontakt med og relasjon til andre, fordi emosjoner og kognitive funksjoner er bestemmende for tenkning, følelser og atferd (Jacobsen, 2010, s. 25). Slik vi forstår Killén (2012) og Nordhaugs teori (2018) kan barn reagere med ulike følelser som kan være angst, uro, frykt, lav selvfølelse, smerte, hjelpeløshet, fortvilelse, skyldfølelse, skam og ansvar i omsorgssviktsituasjoner. På bakgrunn av disse følelsene kan barnet få psykiske utfordringer som bekymringer, manglende kontaktevne, tilbaketrukkethet og traumer.

B1 mener det er viktig å være til støtte for barnet og være den trygge havnen. B2 deler barna inn i små grupper for at de skal kunne observere utviklingen deres. I tillegg er informanten opptatt av å se og bekrefte barnet. B2 har fokus på å være autoritære voksne som er trygge, omsorgsfulle og kloke, og som fungerer som veiledere for barna. B3 legger også vekt på å være trygge voksne, og gi barna tid alene sammen med en voksen.

Regulering av følelser har en nær sammenheng med tilknytningsprosessen. Når barnet har trygg tilknytning til sine primærpersoner bidrar det til å utvikle evnen til å regulere følelser. Barn som har trygg tilknytning utvikler god evne til å regulere følelsene sine, og dermed har disse barna god mentaliseringsevne. Dersom barnet har utrygg tilknytning til primærpersonene vil barnet ha vansker med å regulere sine følelser. Barnet vil dermed enten dempe følelsene eller mangle evnen til å regulere følelsene (Killén, 2012, s. 35). På bakgrunn av dette arbeider alle informantene med trygghetssirkelen for å kunne skape god tilknytning til barnet. B1 benytter seg også av en til en tiltak for å skape trygghet, og styrke tilknytningen

til barnet. B2 syns det er viktig å vise barnet at en har lov til å både føle og reagere, og at de skal være til stede for å hjelpe med å regulere barnas atferd. For B2 er det også viktig å være omsorgsfulle voksne, slik at barna blir både sett og hørt.

Våre funn er at alle informantene er opptatt av å være tilstede for barna, og skape god tilknytning til dem. Deres arbeid vil trolig hindre at barna får utfordrende atferd. Barn som ikke får hjelp til å regulere sine emosjoner har stor sannsynlighet for å få utfordrende atferd. Med dette menes at barnet trekker seg tilbake, går vekk fra uønskede situasjoner, har konsentrasjonsvansker, blir aggressiv, blir passiv og redd for nærhet. Barnet utvikler seg til å unngå situasjoner som kan utløse kroppslig uro (Jacobsen & Svendsen, 2010, s. 30).

6. Konklusjon

Vår problemstilling i denne bacheloroppgaven var “Hvordan kan barnehagen ivareta det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt?”. Ut i fra drøftingsdelen som består av det teoretiske perspektivet, informantenes svar, og våre egne tanker, har vi kommet frem til en konklusjon. En kan begynne med å forklare hva som ligger i begrepet det emosjonelle aspektet. Det emosjonelle aspektet består av regulering av følelser, utvikling av følelser og emosjonell forståelse. Vi har derfor valgt å se på hvordan barnehagen kan ivareta disse aspektene hos et barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt.

Vi opplevde at informantenes forståelse av taushetsplikt var et hinder for oss når vi ønsket informasjon om omsorgssvikt og barns reaksjoner i barnehagen. Primært ville vi ha informasjon om informantenes erfaringer med barns reaksjoner og følelser generelt, og ikke konkret til enkeltsaker de hadde hatt i barnehagen. Informantenes forståelse gjorde dessverre at de kunne fortelle oss svært lite om barns reaksjoner og følelser i frykt for å bryte taushetsplikten. Dette førte til at vi fikk lite informasjon om det vi ønsket mest å få informasjon om. Dermed mener vi at vi ikke har tilstrekkelig datamateriale til å kunne si at vi har fått svar på det problemstillingen spør etter. Likevel kan relevant teori gi svar.

Ut i fra det teoretiske perspektivet kan en forstå barnets emosjonelle utvikling ved omsorgssvikt som individuell. Dette er på bakgrunn av at barnets emosjonelle forståelse, utviklingen av emosjoner og emosjonsregulering vil variere, og dermed vil barnets emosjonelle uttrykk være ulike. Barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt kan føle angst, uro, frykt, lav selvfølelse, smerte, hjelpeløshet, fortvilelse, skyldfølelse, skam og ansvar. Et barn som er utsatt for omsorgssvikt vil derfor være avhengig av personalet i barnehagen for å kunne styrke den emosjonelle utviklingen, og hjelpe barnet gjennom de vonde følelsene. Vi har dermed konkludert med at for å kunne ivareta barnets emosjonelle aspekt i barnehagen, er det mest hensiktsmessig å være tilgjengelig for barnet, støtte barnet og styrke tilknytningen til barnet.

7. Litteraturliste

- Andersen, A., L., W., & Hytjan, B., M. (2007). *Omsorgssvikt og resiliens - Når omsorgen svikter: En drøfting av omsorgssvikt og hvorfor noen barn klarer seg bedre enn andre.* (Masteravhandling). Universitet i Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/30981/copymal.docx21.juni.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Askland, L. & Sataøen, S., O. (2013). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bennett, D., Sullivan, M., & Lewis, M. (2010). Neglected Children, Shame-Proneness, and Depressive Symptoms. *Child Maltreatment*. Hentet 13.12.19 fra <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3771652/pdf/nihms-507106.pdf>
- Bergsland, M. D. & Jæger, H. (2014). Bacheloroppgaven. I Bergsland, M. D. & Jæger, H (Red.), *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen* (s. 51-86). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Bonanno, G. A., Goorin, L., & Coifman, K. G. (2008). *Handbook of emotions* (3rd ed.). Hentet 13.12.19 fra <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.472.7583&rep=rep1&type=pdf#page=813>
- Breidvik, G. (2003). *Misbrukte barn - reaksjoner som kan vise seg i skole og barnehage.* Bergen: Sigma forlag.
- Bufdir. (2018, 06. 04). Omsorgssvikt. Hentet 29.12.19 fra https://bufdir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Vern_mot_overgrep/Vold_og_overgrep_mot_barn_og_unge_med_funksjonsnedsettelse/Tegn_pa_vold_og_overgrep/Omsorgssvikt/
- Busch, T. (2013). *Akademisk skriving: for bachelor-og masterstudenter.* Fagbokforlaget.
- Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene.* Oslo: Abstrakt forlaget AS.

- Claussen, C. J. (2010). *Det er noe med den ungen - fra bekymring til handling* (2. utg.). Oslo: Sebu forlag.
- Cooper, G., Hoffman, K., & Powell, B. (2016). *Trygghets sirkelen for foreldre- veikart til å se barnet innenfra*. Hentet fra <https://stiftelsen-cruix.no/media/solstrand/tilknytning-og-helse-ida-b.pdf>
- Folkehelseinstituttet. (2019, 24. 06). Vold og seksuelle overgrep. Hentet 06.11.19 fra <https://www.fhi.no/nettpub/hin/skader/vold/#vold-mot-barn-og-unge-forekomst>
- Forvaltningsloven. (1967). Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (LOV-1967-02-10). Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10/KAPITTEL_3#%C2%A713
- Gao, Y., Raine, A., Chan, F., Venables, P. H., & Mednick, S. (2010). Early maternal and paternal bonding, childhood physical abuse and adult psychopathic personality. *Psychological Medicine*, 40, 1007-1016. <http://doi.org/10.1017/S0033291709991279>
- Helsebiblioteket. (2015). Mishandling av barn - psykisk. Hentet 2. desember 2019 fra <https://www.helsebiblioteket.no/fagprosedyrer/ferdige/mishandling-av-barn-psykisk#Tegn-hos-barna>
- Jacobsen, K. & Svendsen, B. (2010). *Emosjonsregulering og oppmerksomhet - grunnfenomener i terapi med barn og unge*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Jåvo, C. (2010). *Kulturens betydning for oppdragelse og atferdsproblemer - transkulturell forståelse, veiledning og behandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Keilman, Edward. "En bekymringsprosess full av utfordringer - Pedagogiske Lederes Krevende «reise» Fra Bekymring Til Handling." *Tidsskriftet Norges Barnevern* 94.03 (2017): 154-65. Web. Hentet 18.11.19 fra https://www-idunn-no.galanga.hvl.no/tnb/2017/03/en_bekymringsprosess_full_av_utfordringer_-_pedagogiske_led
- Killén, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen - samspill og tilknytning* (2. utg.). Oslo: Kommuneforlaget AS.

- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko - skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kårstad, S. B. (2016). *Young children's emotion understanding: The impact of parent and child factors, socioeconomic status and culture*. Hentet 27.11.19 fra https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2409891/Silja%20Berg%20K%C3%A5rstad_PhD.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kårstad, S. B. (2017). *Emosjonell kompetanse hos barn*. Hentet 11.11.19 fra <http://www.smabarnsdagane.no/lysark/2017/Karstad2017.pdf>
- Lyons, M., Brewer, G., & Bethell, E. (2017). Sex-Specific Effect of Recalled Parenting on Affective and Cognitive Empathy in Adulthood. (Article)(Report). *Current Psychology*, 36, 236–241. <http://doi.org/10.1007/s12144-015-9405-z>
- Nordanger, D. Ø., & Braarud, H. C. (2017). *Utviklingstraumer. Regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nordhaug, I. (2018). *Kva ser vi - kva gjer vi? - Omsorgssvikt, vald og seksuelle overgrep. Skulen og barnehagen sine oppgaver*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Postholm, M. B & Jacobsen, D. I. (2016). *Læreren med forskerblick - innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Oslo: Cappelen Damm.
- Sinding, A. H. (2018). Primærfølelser og sekundærfølelser. <https://folelsekompasset.no/informasjon/primaer-og-sekundaerfolelser/>

- Skjørten, K., Hauge, M. I., Langballe, H., Schultz, J. H. & Øverlien, C. (2016). Å se det utsatte barnet i Øverlien, C., Hauge, M. I. & Schultz, J. H (Red.), *Barn, vold og traumer - møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 93-107). Oslo: Universitetsforlaget.
- Skårderud, F., & Sommerfeldt, B. (2008) *Mentalisering- et nytt teoretisk og terapeutisk begrep*. Tidsskriftet Den Norske legeforening, 128: 1066-09, 2008. Hentet fra <https://tidsskriftet.no/2008/05/kronikk/mentalisering-et-nytt-teoretisk-og-terapeutisk-begrep>
- Statistisk sentralbyrå. (2019). *Barnehager*. Hentet 18.11.19 fra <https://www.ssb.no/barnehager>
- Teicher, M., & Samson, J. (2016). Annual research review: Enduring neurobiological effects of childhood abuse and neglect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57. Hentet 13.12.19 fra <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4760853/>
- Utdanningsdirektoratet. (2019). *Hvordan forebygge og håndtere alvorlige hendelser i barnehage og skole?* Hentet fra <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/sikkerhet-og-beredskap/veileder-i-beredskapsplanlegging/>
- Wang, L., Dai, Z., Peng, H., Tan, L., Ding, Y., He, Z., Li, L. (2014). Overlapping and segregated resting-state functional connectivity in patients with major depressive disorder with and without childhood neglect. *Human Brain Mapping*, 35, 1154–1166, 2014. Hentet 12.12.19 fra <https://doi.org/10.1002/hbm.22241>.

8. Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Bakgrunnsspørsmål:

- Hvor lenge har du jobbet i barnehage?
- Jobber du på småbarnsavdeling eller storbarnsavdeling?
- Hvilken utdanning har du tatt?
- Har dere opplevd noen for omsorgssvikt de siste 12. månedene?
- Hvis ja, hvor mange tilfeller for omsorgssvikt har dere hatt?

Hoveddel:

1. Hvilke former for omsorgssvikt har du opplevd som barnehagelærer?
2. Hvordan jobber dere med barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt i barnegruppen?
3. Hvilke tiltak erfarer dere at fungerer og hvilke ser dere bort fra?
4. Hvordan ivaretar dere barnets psykiske helse?
5. Hvordan formidler dere informasjon om omsorgssvikt i forhold til barna? – Har dere merket noe virkning?
6. Hva gjør dere i barnehagen for enkeltbarnet når barnet har vært utsatt for omsorgssvikt?
  - a. Hvordan organiserer personalet seg i en slik situasjon?
  - b. Hva syns dere om prosessen dere gjør i en slik situasjon?
7. Har dere noen saker som er knyttet til omsorgssvikt dere kan utdype, hvordan går dere frem? (fremgangsmåter)? Noen eksempler?
8. Hvilke endringer ser dere i barnets atferd når det er utsatt for omsorgssvikt?
  - a. Hvilke følelser viser barn som utsettes for omsorgssvikt og hvordan kommer følelsene til uttrykk?
9. Hvordan ivaretar barnehagen barnet som er utsatt for psykisk og fysisk omsorgssvikt?
10. På hvilken måte har deres syn på barnet og dets foreldre endret seg etter at barnet har vært utsatt for omsorgssvikt?
11. Hvordan håndterer dere barnet og dets følelser og reaksjoner i barnehagen?
12. Hvordan bearbeider personalet sine følelser og reaksjoner i etterkant av en omsorgssvikt?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv angående intervju i barnehagen

Til pedagogiske ledere i barnehagen

Forespørsel om deltakelse i bacheloroppgave

Vi er tre barnehagelærerstudenter som studerer ved Høgskolen på Vestlandet, campus Stord. Foreløpig arbeider vi med en bacheloroppgave om omsorgssvikt. Tittelen på bacheloroppgaven er "Hvordan kan barnehagen ivareta det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt?" For å finne data til studien vår ønsker vi å ha et kvalitativt forskningsintervju med pedagogiske ledere i ulike barnehager. Dermed søker vi informanter ut fra følgende kriterier:

- Pedagogiske ledere med formell pedagogisk utdanning som barnehagelærere
- Pedagogiske ledere som har jobbet som pedagogisk leder i minimum 3 år
- Pedagogiske ledere som har erfaringer med omsorgssvikt

Bakgrunn og formål

I denne studien er det overordnede tema omsorgssvikt. Det vil i denne sammenheng bety at vi ønsker å lære mer om hvordan dere som barnehage jobber med å ta vare på barn som er utsatt for omsorgssvikt.

Dette er en forespørsel til deg som pedagogisk leder i barnehage om å delta i et forskningsintervju. For å finne svar på problemstillingen: "Hvordan kan barnehagen ivareta det emosjonelle aspektet når et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt?" ønsker vi å intervju ca. to-tre pedagogiske ledere i to-tre ulike barnehager. Vi ønsker å benytte diktafon/lydopptaker under intervjuet, samt ønsker vi å ta noen skriftlige notater. Intervjuet vil ta ca. en time, det vil foregå utenom din arbeidstid - og i barnehagens lokaler dersom barnehagen tillater dette.

Det er frivillig å ta del i dette forskningsintervjuet og du kan når som helst trekke deg ut av undersøkelsen uten å måtte oppgi grunn for dette. Dersom du trekker deg vil alle dataene du har gitt bli slettet. Dersom du blir med løpet ut vil alle data som er samlet inn bli anonymisert, og alle opplysningene vil bli behandlet konfidensielt slik at du som person eller barnehagen ikke vil gjenkjennes i den ferdige bachelor. Det vil bare være oss som forskere som har

tilgang på informasjonen du gir. All informasjon vil bli lagret forsvarlig med passordbeskyttelse. Når bacheloroppgaven er ferdig og sensurert vil all informasjon du har gitt bli slettet og makulert - senest utgangen av 2020.

Dersom du kan tenke deg å ta del i dette forskningsintervjuet, er det fint om du underskriver vedlagt samtykkeerklæring og sender den til oss snarlig. Vi vil ta kontakt med deg for nærmere avtale og du vil få tilsendt forskningsspørsmål / tema og intervjuguide i forkant av forskningsintervjuet.

Dersom du har spørsmål eller trenger ytterligere informasjon er vi tilgjengelig på telefon - nummer 98844578, 94877682 og 94299454 eller e-post: 572520@stud.hvl.no, 572550@stud.hvl.no og 239891@stud.hvl.no. Vår veileder er Randi Elisabeth Nordlie ved Høyskolen på Vestlandet, campus Stord. Du kan også kontakte henne for mer informasjon på tlf 90 85 24 37 eller på e – post: randi.nordlie@hvl.no

Vennlig hilsen

Kamilla Hønsi, Skiparvik 9, 4250 Kopervik

Ida Sørhaug Eriksen, Lensmannsvegen 11, 5574 Skjold

Camilla Zevenbergen, Fjellvegen 24, 5532 Haugesund

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien om hvordan pedagogiske ledere arbeider med omsorgssvikt i barnehagen. Jeg er villig til å delta i forskningsintervjuet i denne studien, og jeg samtykker i at den innsamlede informasjonen inngår i analyser som danner basis for bacheloroppgaven.

Dato:..... Signatur:..... Telefonnummer / e-
postadresse:.....

Vedlegg 3: Godkjenning av bilde (Trygghets sirkelen)

Circle of Security
INTERNATIONAL
Early Intervention Program for Parents & Children

Publication License Agreement

Signature Page

The parties have formed this Agreement as of the Effective Date.

COOPER, HOFFMAN & POWELL LLC

By (Sign)

Name (Print)

Title

Date of Signing

LICENSEE

Kamilla Hønsi

By (Sign)

Kamilla Hønsi

Name (Print)

student

Title

12/10/19

Date of Signing

Email Form